

Mapa de Patrimoni Cultural

Calaf

Redacció: In Situ Patrimoni i Turisme SL
Abril 2016

**Diputació
Barcelona**

MEMÒRIA TÈCNICA

MAPA DE PATRIMONI CULTURAL DEL MUNICIPI DE CALAF (ANOIA)

SETEMBRE 2015 – ABRIL 2016

PROMOCIÓ I FINANÇAMENT

Ajuntament de Calaf

Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona

REALITZACIÓ

IN SITU PATRIMONI I TURISME S.L.

Jordi Seró i Ferrer: Treball de camp, base de dades, imatges i coordinació.

Martí Picas i Sala: Anàlisi documental i arxivística.

Clara López i Basanta : Buidatge bibliogràfic

Lleida, Abril de 2016

Nucli antic de Calaf

1. Metodologia	2
1.1 Metodologia i temporalització	3
1.2 Dates de realització.	3
1.3 Metodologia	4
2. Diagnòstic.	10
2.1. Marc Geogràfic, Medi Físic i Geològic.	10
2.2. Distribució poblacional.	11
2.3. Activitats econòmiques	12
2.4. Xarxa de comunicacions i mobilitat.	13
2.5. Història	13
2.6. Toponímia del terme.	16
2.7. Escut del municipi.	17
2.8. Estat legal de protecció	18
2.9. Intervencions en el patrimoni	21
2.10. Equipaments patrimonials.	22
2.11. Anàlisi a partir de les fitxes	23
2.12. Elements no fitxats.	31
2.13. Anàlisi global del patrimoni	32
2.14. Personatges il·lustres	42
3. Bibliografia	45
4. Annex Cartogràfic	47

1. Metodologia

Aquest document és la memòria dels treballs realitzats en el projecte del Mapa de Patrimoni Cultural del municipi de Calaf, a la comarca de l'Anoia. Aquest projecte neix per la necessitat de l'ajuntament de disposar d'una eina per identificar tot el patrimoni del municipi per tal de coneixe'l, i d'aquesta manera poder desenvolupar projectes per la seva conservació, protecció, activació i difusió. Gràcies a l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que ofereix als municipis de la demarcació de Barcelona la redacció dels Mapes de Patrimoni Cultural, l'Ajuntament es va poder beneficiar d'aquest servei mitjançant la signatura d'un conveni entre les dues institucions.

L'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona va encarregar la realització del Mapa de Patrimoni Cultural de Calaf, a l'empresa IN SITU Patrimoni i Turisme formada per Jordi Seró i Martí Picas

La realització d'un Mapa de Patrimoni Cultural requereix la implicació no solament de l'empresa que el realitza, de l'ajuntament i l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, sinó d'altres institucions com museus, arxius o entitats supramunicipals. Però sobretot és important la implicació de la població local, ja que ells són els principals coneixedors del seu territori.

Per aquest motiu volem agrair la dedicació del seu temps a les persones que desinteressadament ens van acompanyar per tots els indrets del municipi en la recerca d'elements patrimonials, i en compartir amb nosaltres, tot el seu coneixement sobre la història del municipi, i reiterar el fet que sense ells no haguéssim pogut fer-lo.

- A la **Yolanda Ruiz**, arxivera municipal, que ha coordinat des de l'Ajuntament de Calaf, el projecte amb els realitzadors del projecte. També ha aportat tota la informació requerida pels tècnics de l'empresa.
- A l'**Anna Albín**, arquitecta municipal, que ens ha facilitat totes les memòries d'intervenció, que s'han realitzat en béns patrimonials al municipi.
- A l'**Ariadna Riu**, tècnica de turisme del Consorci de Promoció de l'Alta Anoia, i veïna de Calaf, per la informació proporcionada.
- Al **Mossèn Joan Sanglas**, per la seva atenció, i per la informació proporcionada en l'àmbit del patrimoni propietat de la parròquia.

- Al **Jaume Mas**, historiador, antic arxiver de Calaf, per la informació històrica que ens ha facilitat.
- Al **Jordi Torner**, Director de l'Arxiu Comarcal de Solsona, i antic arxiver de Calaf, per l'assessorament en la recerca d'informació.
- A la **Conxita Solà**, per l'assessorament en la recerca d'informació del patrimoni immaterial.
- A la **Marta Vives**, Directora de l'Arxiu Comarcal de l'Anoia, per facilitar-nos l'accés a la documentació de l'arxiu.
- A tots aquells veïns de Calaf, i membres de l'Ajuntament de Calaf que ens han atès hi han col·laborat en el projecte.

1.1 Metodologia i temporalització

En aquest apartat explicarem quin ha estat el procediment i metodologia emprada per a la realització del Mapa de Patrimoni Cultural de Calaf. S'han seguit els paràmetres estructurals que des del Plec de Prescripcions Tècniques que l'Oficina de Patrimoni Cultural va proporcionar per tal de desenvolupar-lo. Abans però caldria esmentar els passos previs a la realització d'aquestes fases.

1.2 Dates de realització.

En primer lloc les reunions realitzades per l'Ajuntament de Calaf i l'Oficina de Patrimoni Cultural per poder iniciar el projecte, que va culminar amb la signatura del conveni entre les dues parts. En aquest punt també s'inclou la contractació de l'empresa IN SITU PATRIMONI I TURISME S.L. per dur a terme l'execució la feina. Posteriorment es varen reunir les tres parts, per marcar les pautes de desenvolupament del projecte, i perquè l'empresa contractada comencés a treballar. Aquestes reunions es van desenvolupar a mitjans de juliol de 2015. Durant aquest mes, es va recollir tota la informació necessària per a realitzar el primer llistat que serviria per posar en comú entre els tècnics de l'empresa, l'ajuntament, i l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona.

Entre els mesos de setembre i gener de 2016 es va realitzar tot el treball de camp pel municipi de Calaf, així com la visita als arxius, museus o biblioteques on hi hagués informació útil per a poder complementar el treball de camp. Amb el treball de camp finalitzat, s'inicià el procés d'omplir la base de dades amb la informació obtinguda, i tota la feina d'oficina. Posteriorment, els tècnics de l'Oficina de Patrimoni Cultural van supervisar la feina feta pels tècnics d'IN SITU

PATRIMONI I TURISME S.L, per immediatament procedir al tancament definitiu del projecte al mes de març de 2015.

1.3 Metodologia

Per dur a terme l'encàrrec, s'ha fet una planificació del projecte, estructurant-lo en fases, d'acord als barems que es troben al Plec de Condicions Tècniques i les recomanacions dels tècnics de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona.

S'ha estructurat el projecte en les següents parts:

- **Fase de documentació prèvia:** Abans de començar a realitzar els treballs corresponents, és important identificar tots els elements susceptibles d'inventariar. Es va realitzar doncs un buidatge de tots aquells inventaris ja realitzats per altres institucions i per la informació facilitada per l'ajuntament, on cal destacar-hi un inventari realitzat l'any 1997.

S'ha consultat l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic, l'Inventari del Patrimoni Arqueològic, l'Inventari del Patrimoni Industrial de Catalunya i l'Inventari del Patrimoni Etnològic, tots ells dependents del Departament de Cultura de la Generalitat, a través de l'eina telemàtica eGIPCI.

S'ha cercat en museus i arxius d'àmbit comarcal i nacional, per comprovar si en les seves col·leccions o fons documentals hi havia possibles elements per incloure en l'inventari.

Per identificar els possibles espais naturals s'ha consultat els diferents catàlegs i inventaris disponibles a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural, així com la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.

Ha estat útil també, les publicacions que ens va facilitar l'Ajuntament de Calaf on hi havia referència dels elements més destacats del municipi. Així com també totes les publicacions disponibles a la xarxa, referents al municipi.

A la Biblioteca d'Igualada s'ha fet un buidatge de publicacions comarcals on es mencionés el municipi de Calaf.

Un altre font important ha estat el buidatge cartogràfic. Pel que fa a la planimetria utilitzada, s'han utilitzat els mapes virtuals de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, de Calaf: topogràfic de 1:50.000; topogràfic de 1:25.000; topogràfic de 1:5.000; ortofotomapa de 1:5.000, per cercar tots elements susceptibles d'incloure en l'inventari.

S'ha consultat també l'Inventari dels Arbres Monumentals de Catalunya i els arbres d'interès local i comarcal.

Per tal de conèixer l'existència d'espais amb valor geològic rellevant, s'ha consultat també l'Inventari d'Espais d'Interès Geològic de Catalunya.

Finalment no hem pogut obviar buscar elements a l'Inventari de Rellotges de Sol, de la Societat Catalana de Gnomònica

Amb l'informació extreta de totes aquestes fonts anteriorment citades, es va fer un primer llistat d'elements susceptibles de ser inclosos en el Mapa de Patrimoni Cultural de Calaf. Foren aproximadament un centenar els elements inicials que a la llarga es van incrementar amb les aportacions fetes per l'ajuntament i pels veïns. Esmentar que per facilitar el posterior treball de camp, es varen dividir els elements per sectors del municipi, i d'una manera més acotada, també dins del nucli urbà.

- **Treball de camp.** Un cop identificats els possibles elements a inventariar, estructurats per zones i tipologies, es va decidir treballar per tipologies, és a dir, en primer lloc es van inventariar tots els elements del patrimoni immoble (ja que era el més nombrós), per fer finalment la resta d'elements de patrimoni moble, documental, immaterial i natural. En el cas del patrimoni immoble també es va triar una metodologia pròpia degut a les característiques del municipi. En primer lloc es va decidir fer tots els elements en sol urbà a causa del fet que representaven la gran majoria d'elements inventariats, per deixar finalment els elements patrimonials en sòl rústic, que representaven un número menys elevat, degut a les dimensions del municipi, que no arriba als 10 km².

Finalment, cal mencionar que durant el treball de camp, vam afegir un gran nombre d'elements al llistat previ. No obstant això, també en vam eliminar d'altres, identificats

inicialment sense conèixer les seves característiques in situ, que un cop feta la visita es va considerar que no tenien valor suficient per ser inclosos en l'inventari i que s'inclouen en l'apartat d'element no fitxats.

- **Gestions de l'ajuntament.** L'Ajuntament de Calaf, ha facilitat en tot moment la feina, ja que ens ha proporcionat la informació requerida, i ens ha posat en contacte amb gent coneixedora de la història i dels llocs d'interès del municipi.
- **Treball de Gabinet.** Finalment, un cop enllestit el treball de camp, i coneixent tots els elements inventariats del municipi, es va realitzar la cerca d'informació en arxius i en les publicacions que havíem marcat com a prioritàries en el buidatge inicial. La informació extreta ens va servir per complementar les dades.

La introducció de la informació a la base de dades proporcionada per l'Oficina de Patrimoni Cultural, així com el tractament fotogràfic de les imatges es va realitzar a l'oficina d'IN SITU PATRIMONI I TURISME S.L. situada a les instal·lacions del CEEI Lleida. Les dades es van introduir segons l'establert al Plec de Prescripcions Tècniques, utilitzant el criteri professional dels tècnics d'IN SITU PATRIMONI I TURISME S.L.

La redacció de les fitxes de l'inventari es fa d'acord amb la base de dades facilitada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. Tot seguit explicarem els camps que s'ha d'omplir a la base de dades.

Totes les fitxes s'ordenen en base el codi corresponent:

1.- PATRIMONI IMMOBLE	2.- PATRIMONI MOBLE	3.- PATRIMONI DOCUMENTAL	4.- PATRIMONI IMMATERIAL	5.- PATRIMONI DEL MEDI NATURAL
1.1.- Edificis	2.1.- Elements urbans	3.1.- Fons d'imatges	4.1.- Manifestacions festives	5.1.- Zones d'interès
1.2.- Conjunts arquitectònics	2.2.- Objectes	3.2.- Fons documentals	4.2.- Tècniques artesanals	5.2.- Espècimens botànics singular
1.3.- Elements arquitectònics	2.3.- Col·leccions	3.3.- Fons bibliogràfics	4.3.- Tradició oral	
1.4.- Jaciments arqueològics			4.4.- Música i dansa	
1.5.- Obra civil			4.5.- Costumari	

• Camps de la Fitxa.

Núm. Fitxa	Número de cada fitxa (aleatori), de l'1 en endavant. L'ordre no és important, però totes han de ser correlatives.
Codi.	Número de dos dígits corresponent al subàmbit de la tipologia d'elements.
Àmbit	La fitxa que es divideix en: patrimoni immoble, moble, documental, immaterial o natural.
Denominació	Correspon amb el nom amb el qual es coneix l'element. Si existia algun altre nom anterior, s'esmentava al camp observacions.
Lloc / adreça	Indicar el lloc (històric, geogràfic) on es situa el bé (vall de..., antiga parròquia de..., barri de..., casc urbà, agregat de..., urbanització, ...). Si es coneix adreça postal, aquest es el camp on posar-la (carrer i número
Titularitat	Indicar segons el desplegable: Privada, Publica o compartida.
Ref. Cadastral/ Propietari i Adreça	No s'han posat dades personals sinó la referència cadastral dels elements excepte en alguns casos, com és el cas d'institucions (ajuntaments, església, entitats, etc..) així com del patrimoni moble o documental privat.
Tipologia	Nom corresponent al codi, que es refereix al subàmbit de la tipologia d'elements. Apareix automàticament d'acord amb el codi entrat.
Ús Actual	Us actual de cadascun dels elements fitxats. S'utilitzen els termes proposats en el desplegable.
Descripció	Descripció de l'element inventariat, on es detallen les seves característiques físiques i es dona el màxim d'informació de cadascun dels elements.
Observacions	S'inclou informació que ajuda a complementar la descripció del be inventariat.
Estat Conservació	L'estat de conservació es pot qualificar de: bo, regular o dolent
Notes Conservació	Aquí es fa constar si hi ha hagut alguna restauració, les patologies que es poden detectar, i alhora fer unes petites recomanacions de cara a millorar la seva conservació
Autor	Si es coneix l'arquitecte, o l'autor de l'obra, document etc..
Any	Any de realització del bé
Estil, època	Indistintament, emprar termes d'estil, artístics o bé temporals per aproximar-nos a la cronologia
Segle	S'ha indicat quan es coneixia amb exactitud. Quan no es coneixia amb detall s'ha posat un ventall més ampli. XVIII-XIX
Emplaçament	En aquest punt, s'explica la manera d'arribar-hi.
UTM	S'han contrastat les dades de l'aparell GPS amb les de l'ICC. En el cas que variessin, s'ha optat per les de l'ICC.

Altitud	S'han utilitzat les dades de l'ICC.
Accés	Les opcions del camp accés són 5: fàcil, difícil, obert, restringit i sense accés
Fitxes associades	El número o números d'altres fitxes de béns o elements relacionats (per proximitat física, per que formen part d'un mateix immoble o d'un mateix conjunt o perquè tenen algun tipus de relació).
Història	Informacions històriques relacionades amb el bé.
Bibliografia	Referències bibliogràfiques que s'han utilitzat per elaborar la fitxa o que fan al·lusió directa al bé
Núm Inv Generalitat	Quan un element està inclòs dins els inventaris de la Generalitat de Catalunya, s'especifica de forma abreviada a l'inventari on està inclòs i el número que té en aquest inventari (Núm. Inv. Generalitat).
Protecció	El primer requadre és un camp tancat amb quatre opcions: inexistent; legal; física; i legal i física. Segon requadre: posar la referència legal de protecció de forma molt breu (el camp es molt reduït): BCIN, BCIL, EPA, Bé catalogat, Pla General, Pla Especial, ... i posar núm. de registre i any
Autor Fitxa	Professional que ha inventariat el Bé patrimonial.
Data reg.	Data de confecció de la fitxa

• Criteris de selecció d'elements.

La inclusió dels elements dins del Mapa de Patrimoni Cultural de Calaf, està motivada per diverses raons:

- ✓ La primera i d'obligat compliment, era la inclusió de tots aquells elements patrimonials ja inclosos en altres inventaris de caràcter legal com l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic, l'Inventari del Patrimoni Arqueològic, l'Inventari del Patrimoni Paleontològic, etc., així com les zones d'interès natural protegides per la Generalitat, o altres elements inclosos en les figures del Planejament Urbanístic.
- ✓ La segona raó d'inclusió dins del Mapa del Patrimoni Cultural de Calaf, és el propi criteri tècnic dels professionals d'IN SITU PATRIMONI I TURISME S.L. que van valorar la inclusió o no dels elements del llistat del buidatge inicial, així com valorar en el terreny la inclusió de nous elements no detectats inicialment. S'ha intentat incloure majoritàriament aquells elements que representen l'essència patrimonial del municipi, diferenciat

això si per l'àmbit rural i urbà, dividint aquest darrer segons la zona urbana (nucli antic o eixample)

- ✓ Finalment tots aquells elements que des de l'ajuntament es considerava que havien de ser inclosos a l'inventari. S'ha d'esmentar però que aquests elements van passar el filtre tècnic de l'empresa executora i dels tècnics de l'OPC.

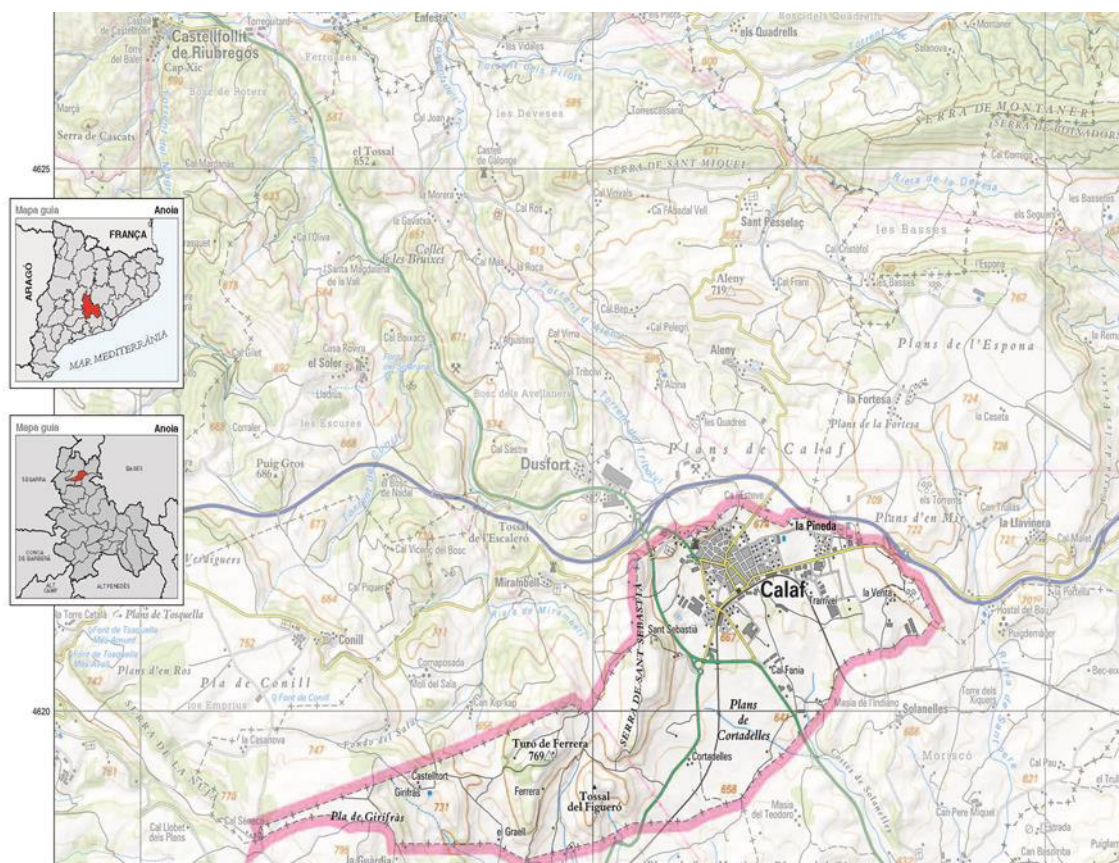
2.Diagnòstic.

En aquest punt es presenta de manera resumida les característiques pròpies del municipi (geografia, geologia, clima, flora, fauna, població i estructura econòmica, síntesi històrica, escut i bandera, així com la valoració del patrimoni inventariat).

2.1. Marc Geogràfic, Medi Físic i Geològic.

Marc Geogràfic

El municipi de Calaf, amb una extensió de 9,2 Km², està situat al sector septentrional de la comarca de l'Anoia i és el centre de la subcomarca de l'Alta Segarra o Segarra Calafina. Limita al S amb els municipis de Sant Martí Sesgueioles i Pujalt, a l'W amb Calonge de Segarra, amb el qual també limita al N juntament amb Sant Pere Sallavinera, i a l'E amb el municipi dels Prats de Rei. El terme del municipi, a més de la vila de Calaf, comprèn la urbanització de la Pineda

Mapa del Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya

Medi Físic i Geogràfic

El terme de Calaf ocupa el centre geogràfic de l'altiplà al qual dóna nom, a 680 metres d'altitud. Aquest altiplà, que forma part de la Depressió Central, és una extensa plataforma calcària, d'uns 700 m d'altitud mitjana, que marca la partió entre les aigües que aboquen al Segre (mitjançant el Riubregós i el Sió) i les que aboquen al Llobregat (a través de les rieres de Rajadell i l'Anoia). Els límits naturals de la Segarra calafina són: al nord, les serralades de Pinós i Castelltallat; a l'est, la conca del riu Cardener; al sud, la vall del riu Anoia i la conca d'Òdena; a l'oest els plans de la Segarra. El centre d'aquesta subcomarca és format per l'altiplà, una plataforma calcària formada per terrenys sedimentaris poc consolidats que s'erosionen fàcilment. Calaf es troba dins d'una conca carbonífera que compren diversos municipis i que, des del punt de vista geològic, es troba al nord-est de la Conca de l'Ebre, on els dipòsits de l'Eocè-Oligocè del Sistema Lacustre Català inclouen nivells de carbó, constituint la denominada "Formació de Lignits de Calaf", composta per lutites grises, roques calcàries micrítiques i organogèniques i, en menor quantitat, calcàries terrígens i lignits. Aquests lignits, que contenen una proporció relativament alta d'urani, són de baixa qualitat.

La xarxa hidrogràfica de l'altiplà és pràcticament inexistent, no hi ha cap corrent important. L'aridesa del terme és només trencada amb algunes clapes de matollars vers l'indret de Ferrera i el Soler Lladrés. La vegetació constituïda per brolles i garrigues ocupa els sectors no conreats, i els arbres més característics són l'alzina (de carrasca) i el roure de fulla petita. Es podria caracteritzar com una àrea de muntanya mitjana de tipus submediterrània, atès que és una zona de trànsit entre l'anomenada terra baixa mediterrània, amb alzines, muntanya mitjana euro-siberiana, amb roures i pinedes muntanyenques seques. Quan la vegetació es degrada, el territori va sent ocupat per boxedes seques, garrigues o brolles.

2.2. Distribució poblacional.

El terme de Calaf és un dels més petits de la zona, però gairebé té el doble d'habitants que la resta de pobles, 3426 (2015). No té pràcticament hàbitat dispers, bé que el seu àmbit s'ha anat estenent en una àrea molt àmplia fora del nucli format entorn de la vila medieval. La poca extensió del terme fa que la densitat de població sigui de 371,1 habitants per km², gairebé el triple que la mitjana comarcal.

Pel que fa a l'evolució de la població, Calaf presenta un creixement continu des de el segle XVIII, especialment acusat després del període de postguerra i fins a la dècada de 1980. El màxim de població el trobem l'any 2009, amb un total de 3630 habitants. Des de llavors, el nombre d'habitants ha experimentat una lleugera davallada.

1497 f	1515 f	1553 f	1717	1787	1857	1877	1887	1900
66	91	128	1041	1314	1311	1354	1223	1396
1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981	1991
1512	1519	1765	1705	2026	2485	2808	3225	3184
1992	1994	1996	2000	2002	2004	2006	2010	2015
3204	3157	3148	3016	3080	3214	3352	3611	3426

2.3. Dades econòmiques

Segons dades del Departament d'Empresa i Ocupació, l'any 2014 hi havia un total de 1184 persones afiliades a la Seguretat Social, tant al règim general com al règim especial de treballadors autònoms. El sector serveis i la indústria suposen la base de l'economia local, amb un 44,7% i un 34,3% d'ocupació respectivament. L'estructura industrial és prou diversificada, però el sector més important és el dels materials de construcció, com ara les terres cuites (maons, teules). També hi ha indústria tèxtil, de maquinària agrícola i de la construcció.

Als dos sectors esmentats segueix el de la construcció, amb un 18,5%, i finalment l'agricultura, que tan sols representa el 2,3% de l'ocupació i que ha experimentat una davallada contínua des de la dècada de 1970. El terme municipal, molt planer, és ocupat en bona part per terres de conreu, gairebé totes de secà, dedicades als cereals (ordi i blat). La ramaderia es basa en la cria d'aviram i de bestiar porcí, i en menor grau en la cria de conills i de bestiar oví. Cal remarcar que l'extensió dels terrenys forestals va sofrir una important recessió sobretot en la dècada del 1980.

El municipi de Calaf és situat en una zona lignítfera que ha estat explotada de manera intermitent amb l'extracció de les mines durant bona part dels segles XIX i XX. La producció va ser especialment important a finals del segle XIX i durant el període d'autarquia instaurat després de la Guerra Civil. Durant la dècada de 1950 s'inicià un retrocés de la producció fins que la crisi energètica dels 70 reactivà una altra vegada la producció. L'activitat minera cessà l'any 1994.

2.4. Xarxa de comunicacions i mobilitat

Calaf està situat en una cruïlla de camins i és lloc de pas obligat per a tots els pobles del seu voltant.

Calaf és a peu d'una de les principals carreteres catalanes, la C-25 o Eix Transversal, que uneix Calaf amb Manresa (30 km), Vic (76 km) i Girona (147 km) en direcció oest i, connectant amb l'Autovia A2, amb Lleida (82 km) en direcció est. La C-1412a creua el terme de NE a SO i comunica amb Pons i Tremp pel nord, passant per Calonge de Segarra i Torà; pel sud, aquesta carretera connecta Calaf amb Jorba i Manresa i amb una altra via de comunicació important, l'Autovia A2 que travessa Catalunya d'est a oest. Finalment, les carreteres locals uneixen Calaf amb Sant Martí Sesgueioles i Sant Guim de Freixenet cap al sud (BV-1001), i amb Aleny i Pinós cap al nord (B-300).

Pel que fa al transport públic, l'arribada del ferrocarril a Calaf l'any 1861 dins la línia Barcelona-Maresa-Lleida suposà un autèntic impuls pel municipi. Actualment, la línia R12 de Rodalies cobreix el servei entre Barcelona i Lleida, amb tres sortides diàries i parada a Calaf. Diferents companyies d'autobusos tenen parada a Calaf: Alsina Graells (Calaf-Igualada-Barcelona), Hispano Igualadina (línia Calaf-Barcelona) i Transports Castellà (línia Calaf-Manresa).

2.5. Breu resum històric¹

Les notícies històriques conegudes sobre Calaf, tot i la proximitat amb el municipi romà Sigarrens i les afirmacions dels cronistes romàntics, s'inicien a començaments del segle XI, en el context de la repoblació. Calaf, ben aviat, quedarà vinculada a la família dels Cardona.

Les primeres notícies de la zona corresponen al 31 de juliol del 945, quan el comte Sunyer i la seva muller Riquilda donaren al monestir de Santa Cecília de Montserrat diversos béns, entre els quals es trobaven les esglésies de Santa Maria dels Prats, amb la vila antiga, amb els prats i vint parellades de terra erma. El fet que la terra donada encara fos erma confirma que el territori feia poc que s'havia ocupat. Entre aquesta primera informació i les posteriors hi ha un gran buit documental. Quan es tenen noves dades sobre el territori, tot indica que s'ha de repoblar de nou. Aquesta despoblació sens dubte degué ser motivada per les incursions

¹ Informació estreta de: BENET I CLARÀ, A., GARÍ I ABELAIRA, M. (1991). "Calaf". A: *Anoia*. Col·lecció Història de les comarques de Catalunya. Manresa: Edicions Selectes Parcir i MAS PARÉS, J. (s.f.). *Història de Calaf*. Calaf: Ajuntament de Calaf.

continuades que a partir del 976 al-Mansur i el seu fill Abd al-Malik portaren a cap contra les terres frontereres i que, d'anada o de tornada, arrasaven les terres de l'alta Segarra. Un cop passades es procedí a la repoblació del sector, per la qual cosa el comte Ramon Borrell i la comtessa Ermessenda, entre l'any 1010 i el 1015, donaren al bisbe Borrell de Vic un territori per repoblar, dins del qual hi havia tres puigs, anomenats Calaf, Calafell i Ferrera. Posteriorment el bisbe Borrell, l'any 1015, procedí a encomanar la repoblació del territori a Guillem de Mediona o d'Oló. Aquest personatge va rebre de mans del bisbe l'esmentat lloc de Segarra amb els tres puigs esmentats, a fi que hi construís fortificacions i ho governés, tot portant-hi agricultors que hi habitessin i cultivessin la terra. Per altra banda, el bisbe concedia al dit Guillem, levita, que un successor seu pogués tenir enlloc mentre visqués, però després passés a l'església osonenca.

Es desconeix en concret l'activitat repobladora endegada per Guillem d'Oló, car no es tenen més notícies del castell de Calaf fins al seu testament del 1031-1033, en el qual deixà el castell a un fill seu clergue, amb la condició que havia de tenir-lo per l'església de Sant Pere de Vic. El fet que ja aparegui com a castell indica que l'organització defensiva havia passat endavant.

Però aquesta possessió, en la qual el bisbe ja havia trobat problemes en un principi, fou objecte de discòrdia, quan s'hi enfrontaran els drets que els vescomtes de Cardona tenien al lloc amb anterioritat per una donació dels mateixos comtes. El conflicte es resolgué a favor dels Cardona, i s'acordà que els bisbes de Vic tindrien el domini eminent i els vescomtes el domini útil. Aquests hi posaren uns castlans, les famílies dels quals anaren canviant amb el temps. Les relacions entre els bisbes de Vic i els vescomtes foren sempre cordials respecte al castell de Calaf.

Calaf comença a desenvolupar-se com a vila cap a la fi del segle XI. Durant els segles XIV-XV es va refermant la seva influencia en la zona, tot i que no és fins al segle XVII que arriba a tenir un relleu important. Els comtes de Cardona l'afavoriran en moltes ocasions amb privilegis, de manera que es convertirà així en un centre comercial i de mercat. La vila es va anar desenvolupant al voltant del castell, situat en un puig des d'on es pot dominar tota la vila; així aquesta aprofità la protecció que li proporcionaven les muralles del castell. Aquest va estar habitat pels castlans fins al segle XV. Al costat dels murs hi havia l'antiga parròquia de Sant Pere de Calaf, la qual havia estat la parròquia de la vila fins al segle XIV, en què va ser desplaçada per l'església del priorat canonical de Sant Jaume.

El priorat canonical de Sant Jaume es va crear com a filial de l'abadia canonical de Sant Vicenç de Cardona el 1069. El tracte de favor que va rebre Calaf en diverses ocasions per part de la

casa de Cardona afavoria la situació del priorat de Sant Jaume de Calaf, el qual anirà augmentant la seva comunitat. Aquest priorat es va considerar de canonges agustinians fins que el Papa Climent VIII, el 1552 el va secularitzar a causa de les irregularitats que presentaven aquestes canòniques arreu de Catalunya. Malgrat això, aquesta comunitat de Sant Jaume va continuar existint com a col·legiata però independentment de l'abat de Sant Vicenç de Cardona.

Calaf, durant els segles XVI i XVII, va aconseguir un desenvolupament considerable gràcies a la seva producció de cereals. És durant aquesta època quan Calaf supera en importància la vila dels Prats de Rei i comença la seva etapa de capitalitat de la zona. En aquest temps de creixement, el poble va veure necessari traslladar la parròquia de Sant Jaume al centre de la vila. Cal tenir present que això era una obra de gran magnitud pel que era Calaf en aquesta època, ja que el 1626 tenia 214 famílies, que representen aproximadament uns 1070 habitants. L'aparició de la pesta bubònica el 1651 representa, doncs, una gran davallada, tant demogràfica com econòmica per al poble.

Durant el segle XVIII, tot i que es va refer completament de l'epidèmia i va aconseguir ser una població amb un cert relleu, Calaf no es va veure al marge dels successos que es produïren a la resta de Catalunya. Més directa o indirectament també va patir les conseqüències del Corpus de Sang i la guerra de Successió, ja que aquests fets dificultaren l'exportació de gra. A més a més, amb la guerra de Successió, Calaf va patir moltes vegades els replegaments de les tropes borbòniques.

A finals del segle XVIII, quan la recuperació demogràfica i econòmica era un fet, es planteja l'acabament del campanar de l'església de Sant Jaume, però això no es va aconseguir fins al 1889. Durant aquest darrer segle, Calaf també va patir les contingències de la guerra del Francès, després de la qual van començar els aldarulls interns a tot el país. Per ajudar a mantenir l'exèrcit cada poble havia d'aportar racions de pa, civada, palla i llenya per a les tropes. Calaf, com altres pobles, era reticent a complir aquestes ordres, la qual cosa va comportar més d'una sanció per part del govern. La primera guerra carlista, que va començar el 1833, també va afectar molt de prop el poble, ja que el 1837 es va produir la càrrega de la cavalleria de Serrano a Calaf. La raó era que les tropes carlistes de Benet Tristany havien posat setge a la població. Els voluntaris de la milícia van defensar-se dels carlistes; aquests, però, van aconseguir entrar al poble i quan la milícia s'havia replegat cap al castell per poder-se defensar millor, van arribar els reforços dels liberals pel camí de Manresa. Els dos exèrcits es van enfrontar i els carlins es van haver de retirar.

En acabar la primera guerra carlista, Calaf va viure una relativa calma. El 1861, s'hi va inaugurar la línia de ferrocarril entre Manresa i Barcelona; això, per una banda, va influir negativament en el comerç del poble, però per altra banda va dinamitzar la indústria al poble gràcies a la millora del transport. Durant la tercera guerra carlista, Calaf es tornarà a veure entre dos focs, ja que una tropa carlista a càrrec de Dorregaray, que era perseguida per una divisió del general Esteban, va acampar a Calaf. Una brigada dels perseguidors va acampar a Sant Sebastià per fer-hi nit. En despuntar l'alba van fer foc contra la població i van causar la mort d'una persona i en van ferir una altra.

Entrats ja al segle XX, Calaf va patir com tot Catalunya les penúries de la guerra civil de 1936-1939 i de la postguerra. No va ser fins a la dècada de 1960 que Calaf experimentà un desenvolupament demogràfic i industrial significatiu, contrastant amb la resta de poblacions de l'Alta Segarra, marcadament agrícoles i aïllades a causa de la manca d'infraestructures industrials i d'una xarxa de comunicacions adequada. La mineria, que havia estat un important motor econòmic en èpoques anteriors, iniciava per la seva banda una davallada de la producció. El creixement demogràfic comportà canvis urbanístics importants, i als anys 60 es començà a desenvolupar el Barri Nou alhora que es milloraven progressivament els serveis bàsics i els equipaments. Amb l'arribada de la democràcia i la seva consolidació la dècada de 1990, Calaf inicia una nova etapa que definirà la configuració de la ciutat actual.

2.6. Toponímia del terme

Calaf: Calaf (*Kalafum*) és esmentat per primer cop al segle XI al document de donació del territori anomenat Segarra (que comprenia els puigs de Calaf, Calafell i Ferrera) al Bisbat de Vic per part del Comte Ramon Borrell. S'han proposat diverses teories pel que fa al seu origen, però totes el situen com a mot àrab. Segons l'historiador Albert Benet², el topònim Calaf s'identifica amb els berebers que van repoblar el territori controlat pels musulmans per defensar-lo de les tropes cristianes. El lingüista Joan Coromines³ considera, per la seva banda, que aquest vocable procedeix d'un nom comú àrab que significaria permuta, transacció i fins i tot, mercat. Segons altres autors, entre els quals es troba el filòleg Albert Turull⁴, Calaf prové d'un nom propi de persona, Halaf, el qual originàriament era pronunciat amb (h), una mena d'hac aspirada típicament aràbiga que, en no existir en català, es va adaptar amb el so (k). Els

² BENET I CLARÀ, A., GARÍ I ABELAIRA, M. (1991). "Calaf". A: *Anoia. Col·lecció Història de les comarques de Catalunya*. Manresa: Edicions Selectes Parcir, p. 329

³ COROMINAS, J. (1995). *Onomasticon Cataloniae : Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes : Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona "La Caixa", vol. III, p. 181-182.

⁴ TURULL, A. (1991). *Els topònims de la Segarra : Nuclis de poblament : Diccionari geogràfic i etimològic*. Cervera: Centre Municipal de Cultura, p. 77-78.

darrers estudis atribueixen el topònim Calaf a la família dels Khalaf, que van tenir possessions en aquestes terres⁵. També s'ha especulat amb la possibilitat de que el significat d'aquesta paraula fos "gos", lligant d'aquesta manera el topònim amb la presència d'un gos a l'escut de Calaf⁶.

2.7. Escut del municipi

La composició de l'escut està formada sobre un fons en forma de quadrat recolzat sobre un dels seus vèrtexs, anomenat *escut caironat*, segons la configuració difosa a Catalunya i d'altres indrets de l'antiga Corona d'Aragó i adoptada per l'administració a les seves especificacions per al disseny oficial dels municipis dels ens locals. És de color vermell (*gules*), amb la representació d'un gos passant d'or acompanyat al cap d'un card de 3 flors d'or. Per timbre duu una corona mural de vila.

Va ser aprovat el 15 de novembre de 1991 i publicat al DOGC núm. 1524 del 29 de novembre del mateix any.

⁵ Conferència del professor de la Universitat de Barcelona Josep Casulleras durant els actes del mil·lenari ("La vida del país mil anys enrere").

⁶ BOFARULL, M. (2002). *Origen dels noms geogràfics de Catalunya : Pobles, rius, muntanyes...* Valls: Cossetània, p. 43.

2.8. Estat legal de protecció

D'acord amb el decret de 22 d'abril de 1949 de protecció de castells, recollit posteriorment per les lleis 16/1985 del Patrimonio Histórico Español i per la llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català), el municipi de Calaf disposa actualment de quatre elements declarats BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional): el Castell de Calaf, portal i muralles de Calaf, Can Ferrera i la Plaça Gran.

- Castell de Calaf: BCIN, 570-MH / R-I-51-5218 / Decret / 22/04/1949 / BOE / 05/05/1949
- Portal i muralles de Calaf: BCIN, 571-MH / R-I-51-5219 / Decret / 22/04/1949 / BOE / 05/05/1949
- Can Ferrera: BCIN, 572-MH / R-I-51-5220 / Decret / 22/04/1949 / BOE / 05/05/1949
- Plaça Gran: BCIN, 317-CH / R-I-53-568 / Acord Comissió Govern / 21/10/2003 / DOGC / 25/11/2003

S'ha inventariat una creu de terme, la Creu de Terme de Sant Sebastià, i dos escuts, un a l'edifici del c/ Sant Jaume, 3, i un altre a l'edifici situat al xamfrà entre els carrers Prior Farràs i Sant Jaume. No consta cap tipus de protecció per a aquests tres elements, però segons el Decret 571/1963 de 14 de març (Ministeri d'Educació Nacional), sobre protecció dels escuts, emblemes, pedres heràldiques, rotlles de justícia, creus de terme i peces similars d'interès historicoartístic, s'hauria de revisar la seva protecció. Mentre que ambdós escuts consten a l'Inventari Arquitectònic de la Generalitat, la creu de terme no hi consta.

Pel que fa als BCIL's, actualment al municipi no hi ha cap element amb aquest grau de protecció. Sí que existeixen, però, un Catàleg de Béns a Protegir (annex II), un Inventari Arqueològic (annex III) i un Catàleg de Masies (annex V) dins del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal aprovat l'any 2005. Els béns que hi consten són els següents:

Catàleg de béns a protegir

- Castell de Calaf
- La Torre de l'Arc de l'Hospital o del Carme
- Plaça Gran de Calaf
- Campanar de l'Església de Sant Jaume
- Església Parroquial de Sant Jaume de Calaf
- Casa Felip
- Casa Mensa o Cal Martorelles
- Portal de Xorriguera
- Hospital de Calaf
- Convent de Sant Francesc
- Casa Satorras
- Casa Matricules
- La Torre d'en Caselles
- Casa Cribillers
- Casa Figuerola
- Casa de la Pl. de les Eres, 16
- Ermita de Sant Sebastià
- Cementiri de Calaf
- Cal Serra
- Casa Bertran
- Societat Cultural Recreativa Unió Calafina
- Estació del ferrocarril
- Casa Avinguda de la Pau
- Cal Prat
- Ca l'Anguera
- Construcció Casulleras
- Mur amb llums
- Portelles de Sant Jaume
- Portelles de Matamala
- El Rentador

Inventari arqueològic

- Antic Hospital de Calaf
- Camí del Cementiri
- Camp del Pujaltet de Calaf
- Can Cortadelles
- Castell de Calaf
- Convent de Sant Francesc
- Plans de Cortadelles
- Soler Lladrus / Ca l'Oliva
- Sota la Ferrera
- Camí de Sant Sebastià

Catàleg de masies

- Can Ferrera
- Can Guirifras
- Masia Cortadellas
- Masia de l'Indiano Pla
- La Venta

En l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat, hi consten 27 registres (incloent-hi els quatre BCIN). Són els següents:

- Plaça Gran de Calaf
- Castell de Calaf
- Portals, un sector de la muralla i una torre quadrada de l'Hospital
- Ferrera
- Església parroquial de Sant Jaume
- Casa Felip – Casa Nadal
- Casa Satorras
- Convent de Sant Francesc
- La Torre
- Ermita de Sant Sebastià
- Hospital
- Can Matricules
- Casa Figuerola
- Cementiri de Calaf
- Casa al Passeig de Santa Calamanda / Casa Crivillés
- Casa al Passeig de Santa Calamanda (núm. 28)
- Casa al carrer Sant Jaume⁷
- Edifici al Passeig de Santa Calamanda (núm. 16)
- Edifici a la Plaça de les Eres, 16-17
- Escut al c/ Sant Jaume, 3
- Escut heràldic a casa cantonera
- Casa Serra
- Casa al Costat de la Plaça de les Eres
- Portal de Xurriquera
- Edifici a la Plaça Gran, 16

⁷ Aquesta fitxa d'inventari correspon a l'edifici situat entre l'avinguda de la Pau, 27, i el carrer Portelles de Sant Jaume.

Pel que fa l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de la Generalitat, hi consten 12 elements:

- Camí del Cementiri
- Convent de Sant Francesc
- Castell de Calaf
- Sota la Ferrera
- Camí de Sant Sebastià
- Antic Hospital de Calaf
- Camp del Pujaltet de Calaf
- Plans de Cortadelles
- Can Cortadelles
- Soller Lladrús
- Troballes aïllades a la Ronda Sud de Calaf
- El Rentador

Finalment, a l'Inventari Paleontològic hi consten 7 registres (tots els materials estan ubicats a l'Institut Paleontològic Miquel Crusafont, excepte els de Calaf-6, que es troben a l'Institut de Ciències de la Terra Jaume Almera)

- Calaf-1
- Calaf-6
- Calaf-7
- Calaf-8
- Calaf-13
- Calaf-14
- Calaf-20

No hi ha cap element de patrimoni immaterial que hagi estat declarat d'interès per la Generalitat.

La Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'Arxius i Documents de Catalunya regula i protegeix el patrimoni documental conservat als arxius i amb una antiguitat de més de 100 anys. En virtut d'això, el fons documental relacionat amb el municipi dipositat a **l'Arxiu del Bisbat de Vic** (inclou l'arxiu parroquial de Calaf) i **l'Arxiu Municipal** tenen nivell de protecció legal.

2.9. intervencions en el patrimoni

Pel que fa al patrimoni arquitectònic, durant les últimes dècades s'ha portat a terme la restauració de tres dels elements més importants de la vila: l'Hospital, el portal de Xuriguera i el Castell, als quals s'afegeix també el rentador. Les obres del Castell, dirigides per l'arquitecte Enric Solsona, van ser finançades conjuntament entre el Ministeri de Foment, l'Incasòl i l'Ajuntament de Calaf a través del programa de l'1% cultural. Per la seva part, l'Hospital va ser rehabilitat la dècada de 1990 i reconvertit en Centre Cívic, que actualment alberga el Centre de Recursos per a l'Ocupació i una sala polivalent per a acollir conferències o exposicions. L'any

2009 es portà a terme la recuperació dels antics rentadors gràcies a dos plans d'ocupació de l'Ajuntament de Calaf i de la Mancomunitat Intermunicipal Voluntària Segarrenca. La restauració més recent és la del Portal de Xuriguera (2015), realitzada amb el suport econòmic de la Diputació de Barcelona.

Cal destacar també l'existència d'un projecte de restauració pel Convent de Sant Francesc, però si bé s'han anat efectuant petites intervencions en els darrers anys, encara no s'ha portat a terme una restauració integral del conjunt.

El patrimoni immaterial de Calaf ha experimentat un nou impuls gràcies a la recuperació de la Metradansa per la Festa Major de 2015, una tradició calafina que havia caigut en l'oblit; tanmateix, s'ha proposat la recuperació d'altres tradicions com ara el Ball del Gemec o el Ball de l'Esgarrapada.

2.10. Equipaments patrimonials

L'únic equipament d'aquestes característiques existent a Calaf és la Biblioteca municipal, oberta només en horari de tarda, que ofereix un servei de consulta i préstec de llibres i d'altres materials. També cal esmentar l'existència de l'Arxiu Municipal, que s'encarrega de la custòdia i classificació de tota la documentació generada i rebuda per l'Ajuntament de Calaf i que també gestiona l'Arxiu Històric.

2.11. Anàlisi a partir de les fitxes

En aquest apartat classificarem els patrimoni inventariat en les diferents tipologies marcades en les prescripcions tècniques de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. Aquestes tipologies són: **Patrimoni immoble**, **Patrimoni moble**, **Patrimoni documental**, **Patrimoni immaterial** i **Patrimoni natural**.

Posteriorment havent classificat les tipologies generals, es classificaran segons les seves tipologies específiques.

Patrimoni immoble				
Edificis	Conjunts arquitectònics	Elements arquitectònics	Jaciments arqueològics	Obra civil

Patrimoni moble		
Elements urbans	Objectes	Col·leccions

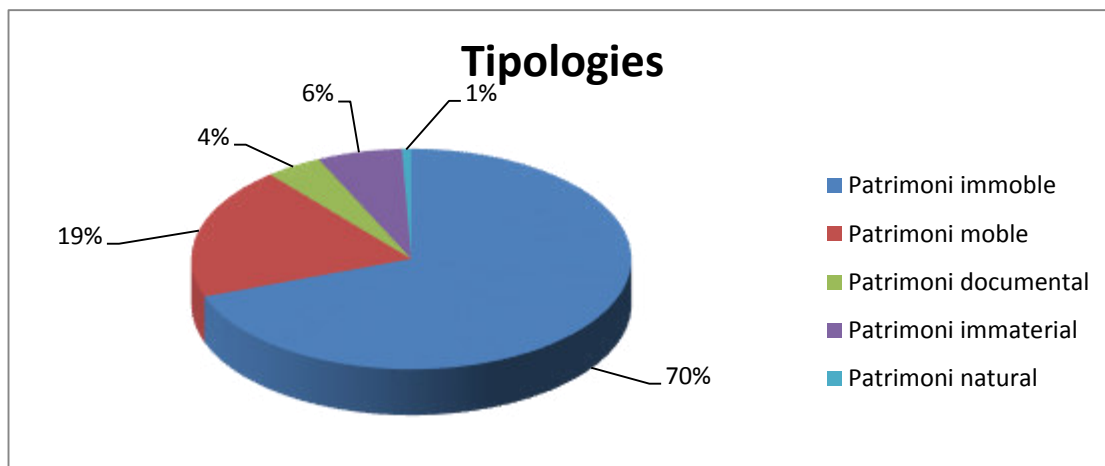
Patrimoni Documental		
Fons d'imatges.	Fons documentals	Fons bibliogràfics

Patrimoni immaterial				
Manifestacions festives.	Tècniques artesanals	Tradició oral	Música i dansa	Costumari

Patrimoni natural	
Zones d'interès	Espècimens botànics singulars

Tipologies

Dels **144** elements que hem inventariat, el grup més nombrós està format pel patrimoni immoble amb **100** elements, que representa el **70 %** del total. Després, i a molta distància, hi trobem el patrimoni moble amb **28** elements, representant el **19 %**. Tot seguit trobem el patrimoni immaterial amb **9** elements i que representa el **6 %**. El patrimoni documental representa el **4%** amb un total de **6** elements. Finalment el patrimoni natural amb **1** element fixat, i que representa el **1 %** del total.

Patrimoni immoble	100
Patrimoni moble	28
Patrimoni documental	6
Patrimoni immaterial	9
Patrimoni natural	1
TOTAL	143

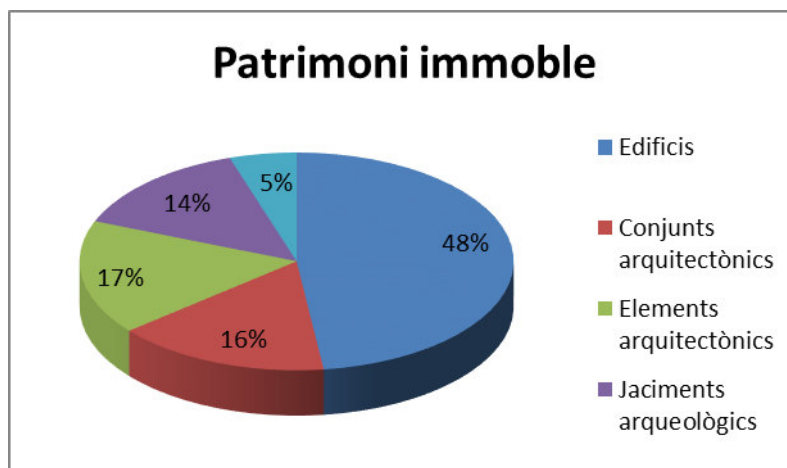
Patrimoni Immobile

És el més nombrós de tot l'inventari, amb **100** elements. De les tipologies específiques que formen aquest grup trobem **48** edificis que representa el **48%** d'aquesta categoria.

Els conjunts arquitectònics, sumen un total de **16** elements que representen el **16%**.

Els elements arquitectònics representen el **17%** amb un número total de **17** elements inclosos en l'inventari.

14 són els jaciments arqueològics inventariats, dada que suposa el **14%** del total. El nombre més reduït d'elements correspon a l'obra civil. En total hi ha **5** elements essent el **5 %** del total.

Edificis	48
Conjunts arquitectònics	16
Elements arquitectònics	17
Jaciments arqueològics	14
Obra civil	5

Patrimoni moble

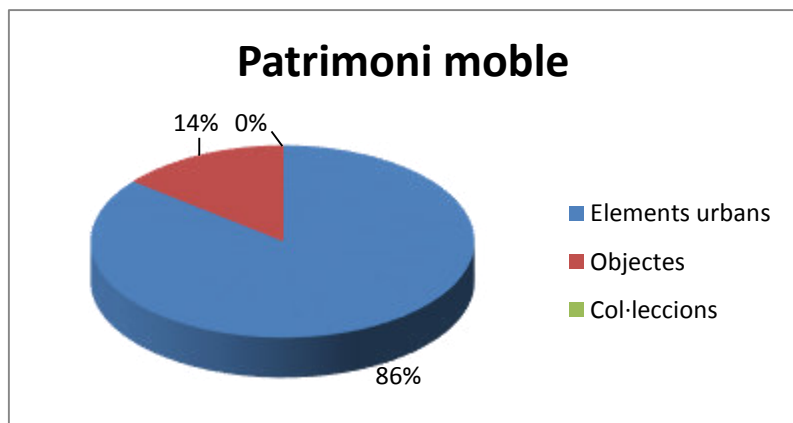
El nombre d'elements inventariats en aquest camp és bastant ampli. Això es degut al gran nombre d'escultures que podem trobar pels carrers de Calaf, que s'instal·laren després dels concursos internacionals d'escultura dels anys 90 del segle XX.

S'han inventariat **28** elements d'aquest àmbit que representen un **20%** del total.

Els objectes representen el **14 %** elements d'aquesta tipologia, amb **4** elements inventariats. Pel que fa a les col·leccions, no s'ha documentat cap.

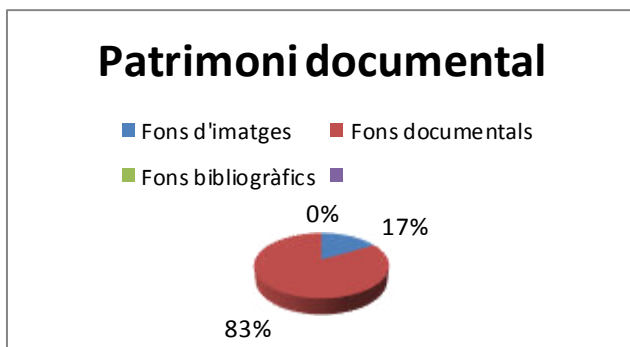
D'elements urbans en trobem **24** i representen el **86 %** d'aquesta tipologia. Corresponen a les escultures que trobem pel municipi.

Elements urbans	24
Objectes	4
Col·leccions	0

Patrimoni documental

Solament s'han inclòs **6** registres i corresponen **5** a fons documentals suposant un **83%** i **1** a fons d'imatges antigues que representa un **17%**. Representa un **4%** del total de tots els elements inventariats.

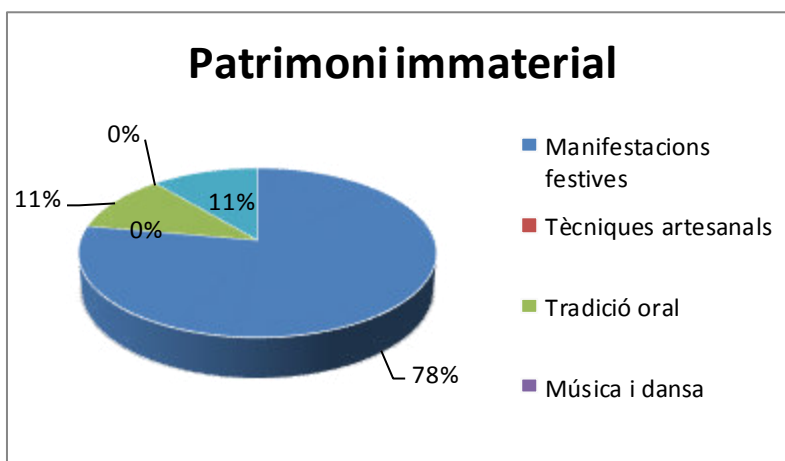

Fons d'imatges	1
Fons documentals	5
Fons bibliogràfics	0

Patrimoni immaterial

El nombre d'elements inventariats d'aquesta tipologia arriba fins a **9**, dada que representa el **6%** del total.

D'aquests, 7 són manifestacions festives, que suposen el **78%**. Tot seguit trobem el mateix número d'elements tant a les tradicions orals com al costumari, amb **1** element cadascun, representant cada un **11%**.

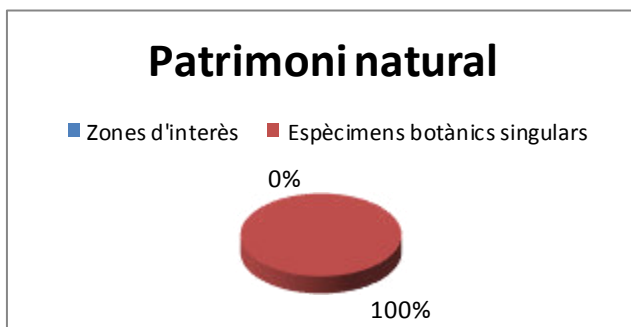

Manifestacions festives	7
Tècniques artesanals	0
Tradició oral	1
Música i dansa	0
Costumari	1

Patrimoni natural

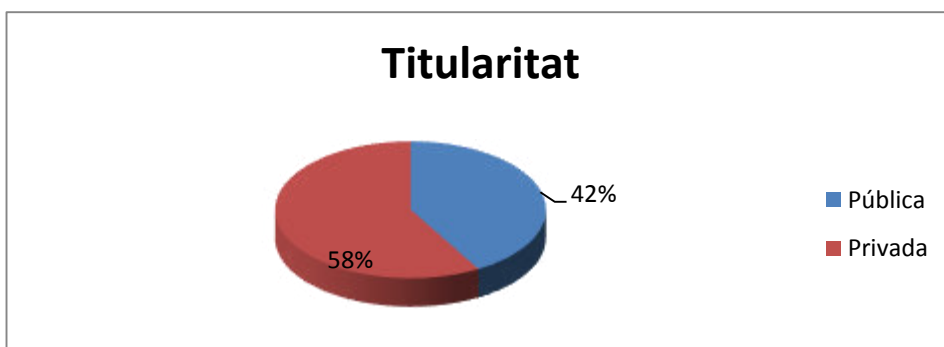
El patrimoni natural ha estat la tipologia amb menys elements inventariats. En total **1** element que corresponen a un espècimen botànic singular. Aquesta tipologia representa el **1 %** del total.

El Cedre del Líban de la casa Cortadelles és l'únic espècimen botànic singular i representa el **100%** del total. Aquest baix nombre d'elements es pot explicar en primer lloc per les petites dimensions del terme, ocupada per camps de conreu, indústries extractives, i sense zones boscoses o cursos fluvials. Cal fer esment, que tot i el nucli de Calaf és important, no hi trobem parc o jardins a destacar-hi, on podria haver-hi espècies botàniques singulars o alguna zona d'interès.

Zones d'interès	0
Espècimens botànics singulars	1

Titularitat

Pública	60
Privada	84

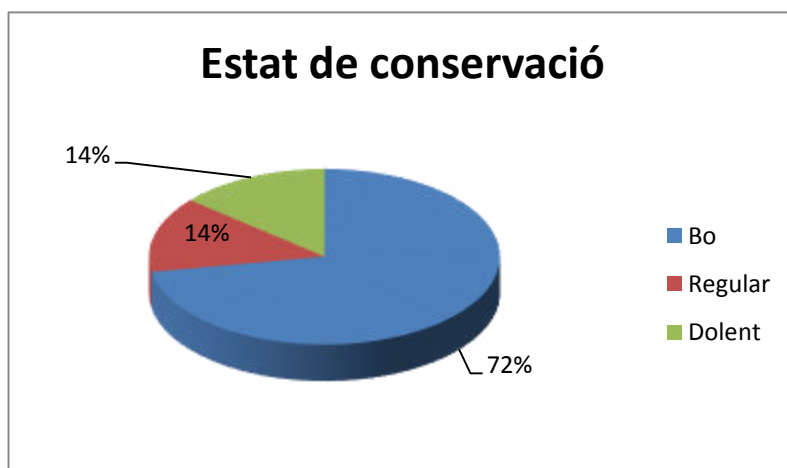
Els elements inventariats corresponen principalment a titularitat privada. En total són **84** elements que representa el **58 %**.

Aquesta dada és normal a causa de les que la majoria d'elements corresponen a edificis privats que es troben sobretot al nucli urbà, així com les construccions en sòl rústic.

El **60** elements de titularitat pública, són principalment totes les escultures que es troben repartides pel municipi, els edificis de titularitat municipal, i el patrimoni immaterial representat per les festes i tradicions. Representa el **42%** del total.

Estat de conservació

En aquest punt, es classifiquen els elements inventariats pel seu estat de conservació seguint les pautes marcades en el plec de prescripcions tècniques: bo, regular o dolent. Quasi $\frac{3}{4}$ parts dels elements, **104** en xifres absolutes es troben en un bon estat de conservació i representen el **72 %** del total. Es tracta principalment de tots els edificis on s'hi resideix, sigui habitualment o segones residències. Entren en aquest grup, la majoria d'elements que es troben en dins del nucli urbà, i que són de titularitat municipal.

Cal destacar els pocs elements que el seu estat de conservació és dolent.

Es tracta en molts casos de patrimoni rural: masies abandonades, jaciments arqueològics. Són un total de **20** elements que representen el **14%** del total, i que ens reflecteix l'estat d'abandó del patrimoni rural, respecte l'urbà. Finalment trobem **20** registres que es troben en un

Bo	104
Regular	20
Dolent	20

estat de conservació regular. Representen el **14 %** del total. No corren perill de desaparèixer, però caldria actuar-hi a curt termini per tal que el seu estat de conservació no sigui pitjor en els pròxims anys i passi a engrèixar les xifres de l'estat de conservació dolent.

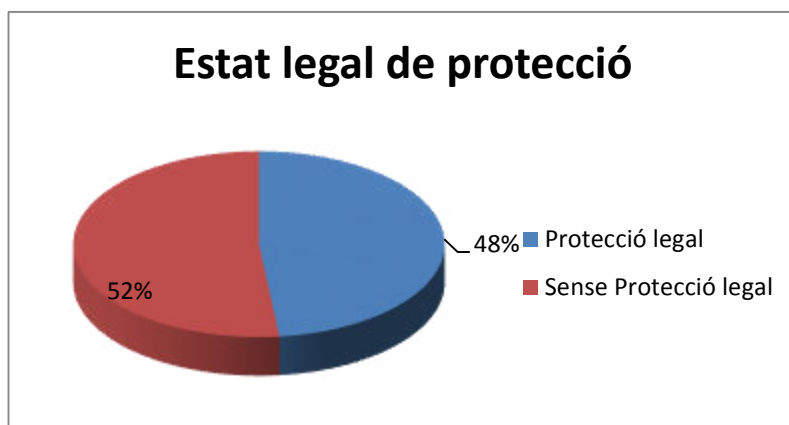
Estat legal de protecció

En el municipi de Calaf trobem **69** elements que es troben protegits per alguna figura legal. Hi consten 26 elements que té el màxim grau de protecció legal. Són BCIN, la Plaça Gran de Calaf (i tots els edificis fixats al seu interior), el Castell de Calaf, Ferrera, i els Portals i Muralles. La Creu de Terme de Sant Sebastià, també s'inclou dins d'aquesta categoria.

Cal fer esment també d'altres elements protegits urbanísticament, i que consten en el Catàleg de Béns a Protegir, integrat dins del POUM.

El patrimoni el documental dipositat a arxius també té un nivell de protecció segons la Llei 10/2001 d'arxius i documents.

A nivell de protecció legal, representa un número molt elevat d'elements, i representa el **48 %**. Sense protecció legal, trobem **75** elements, que representa el **52%**.

Protecció legal	69
Sense Protecció legal	75

2.12. Elements no fitxats.

En aquest apartat hem inclòs tots aquells elements que inicialment teníem previst fer constar en l'inventari, però que posteriorment hem considerat que no tenien una rellevància significativa per poder formar part d'aquest. També s'hi poden trobar alguns elements desapareguts que constaven a l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat, o aquells que tot i existir, ha estat impossible fer una identificació a causa del mal estat de l'entorn en el qual es troben, o que actualment hi ha camps de conreu que impossibiliten la seva localització, sobretot en el cas de les mines. També hi ha força elements que es van incloure en un inventari realitzat durant l'any 1997.

Cal esmentar, que és possible que durant la realització d'aquest projecte, no haguem inclòs alguns elements que haurien d'estar en aquest inventari. Estem parlant d'objectes etnològics que es troben a l'interior de les cases que en alguns casos sí que hem detectat, però els propietaris han cregut convenient que no constessin en l'inventari, o altres de masies a les quals no hem pogut tenir accés en alguns dels seus espais. Quelcom similar ho trobem en la documentació antiga que tenen algunes cases.

Nº ELEMENTS NO FITXATS		
1	El Soler Lladrés	Actualment no en queda res del que havia estat aquest nucli, on hi havia hagut una ermita on es custodiava les relíquies de Santa Calamanda. Avui dia, hi trobem un edifici de nova construcció i un centre d'equitació.
2	Cal Devant	Edifici que consta en l'inventari realitzat l'any 1997. No s'ha localitzat. Segurament es va enderrocar. Es trobava al Raval de Sant Jaume.
3	Cal Freixas	Edifici que consta en l'inventari realitzat l'any 1997. No s'ha localitzat. Segurament es va enderrocar. Es trobava al carrer Sant Jaume
4	Forn de Calç	Es troba ubicat al terme de Calonge de Segarra. Consta en el Mapa de Patrimoni d'aquest municipi.
7	Edifici carretera Aleny	Edifici que consta en l'inventari realitzat l'any 1997. No s'ha localitzat. Segurament es va enderrocar. Es trobava al carrer Sant Jaume.
8	CasaAVINGUDA de la Pau nº29	Es troba ubicat davant de la seu d'Unió Calafina. Tot i tenir un cert interès arquitectònic, s'ha considerat de no incloure'l.
9	Edifici Carrer Raval Sant Jaume nº49	Es troba ubicat al Raval de Sant Jaume . Tot i tenir un cert interès arquitectònic, s'ha considerat de no incloure'l.
10	Edifici carretera Manresa	Es troba ubicat al costat de Ca l'Anguera . Tot i tenir un cert interès arquitectònic, s'ha considerat de no incloure'l.
11	Jaciments paleontològics	Tot i constar en l'Inventari del Patrimoni Arqueològic, no s'han inclòs per què la informació de la qual es disposa, és mínima. No hi consten ni localitzacions, ni descripcions. Es tracta de fitxes obertes on encara s'hi ha d'incloure informació. Quan estiguin finalitzades, s'haurien d'incloure. En total són 7 jaciments.
12	Capitells	En una postal d'inicis del segle XX, es van localitzar uns capitells ubicats en un jardí d'una casa del nucli de Calaf. No s'han pogut localitzar.
13	Mines	Calaf té un passat miner important. Tot i això no s'ha pogut localitzar cap mina, exceptuant a la zona de Ferrera.

2.13. Anàlisi global del patrimoni

Calaf s'ubica en un territori principalment d'àmbit rural, en la zona de l'Alta Anoia o Alta Segarra. Tot i això, representa en aquest territori, l'únic municipi, amb un nucli urbà i industrial important. Això condiciona la tipologia del patrimoni que podem trobar-hi. Així com en els municipis de l'entorn, el patrimoni vinculat a l'arquitectura popular o el patrimoni natural pot ser predominant, en el cas de Calaf, no és així. Una part important del nucli, al sector nord, està ocupat pel nucli urbà, i zones industrials. Altres sectors del terme s'han vist afectats per les activitats extractives, i també, per les infraestructures viàries (carreteres, ferrocarril, etc). La resta del territori són amplis camps de conreu cerealístics, entorn de petites zones de bosc. Cal sumar-hi en tot aquest context, un terme municipal de petites dimensions, que per poc sobrepassa els 9 km².

Tal com hem pogut constatar en l'inventari, es tracta principalment d'un patrimoni urbà, vinculat al nucli de Calaf, o entorn més immediat. Cal destacar-hi els edificis ubicats en els dos grans sectors de Calaf: el nucli antic, i l'eixample. En aquest entorn, és interessant destacar-hi el gran nombre d'escultures que hi podem trobar pels carrers, fet força inusual, en una població que no arriba als 3.500 habitants. També és força rellevant, el patrimoni immaterial, amb festes, tradicions (moltes d'elles que s'estan recuperant actualment), així com el patrimoni documental.

Pel que fa amb patrimoni natural, Calaf, no hi destaca. En tractar-se d'un municipi amb poca extensió, sense cap curs fluvial, amb un nucli urbà i industrial important, grans camps de conreu, i zones d'activitats extractives, i on cal sumar-hi que dins del nucli urbà hi ha poques zones verdes amb espècimens botànics interessants, fan que aquest sigui un dels punts més fluixos del municipi.

Tot seguit detallarem per àmbits aquests anàlisi dels elements patrimonials del municipi.

Patrimoni immoble

Com heu pogut veure en les estadístiques anteriors és aquesta categoria la que té més números inventariats. Caldria però fer-hi esment d'una manera més detallada a causa de l'ampli ventall de característiques que aquesta tipologia contempla.

Conjunts d'interès. Calaf destaca per un nucli antic amb molts punts d'interès patrimonial. La majoria els trobem agrupats en carrers o places, entorn de l'església de Sant Jaume. Per començar podem fer esment de la **Plaça Gran**, declarada Bé Cultural d'Interès Nacional l'any 2003. Destaca pels seus porxos, i edificis com Cal Mensa, Cal Felip, o Cal Martorell. La delimitació del conjunt històric inclou les parcel·les de

Plaça Gran de Calaf

l'església de Sant Jaume, del seu campanar i de l'Ajuntament, les corresponents als números 5 a 21, tots dos inclosos, de la plaça Gran i número 2 del carrer de Sant Pere, els espais públics dels quatre carrers que hi conflueixen (Sant Jaume, del Carme, Xuriguera o del Born), i els dos passos de vianants (sota el campanar de l'església i al costat de l'Ajuntament) que connecten la plaça amb el carrer de Sant Pere. Fou en aquesta plaça, on es realitzava el conegut Mercat de Calaf.

Carrer Sant Jaume, i edificis de l'entorn.

Un altre punt important, és el **carrer de Sant Jaume**, que transcorre de sud a nord, des de l'actual plaça dels Arbres, fins a la plaça Gran. Es tracta d'un carrer que conserva l'antiga trama urbana, i on podem trobar-hi alguns dels edificis més importants de la vila: Cal

Matrícules (S.XVI-XVII), Casa Cortadelles o Satorra (S.XVIII), aquesta casa, era d'aquestes dues famílies, les quals van protagonitzar una nissaga comercial, i van crear l'anomenada Companyia de Calaf, que feia importants intercanvis comercials amb l'Aragó i que posteriorment també va participar en negocis amb les colònies americanes, o una de les façanes l'església de Sant Jaume, on hi ha l'accés a la cripta de Santa Calamanda. Al centre del

carrer, quasi tocant a la plaça del Ravalet, trobem edificis més recents, però de bon gust arquitectònic, com l'antiga seu de la Caixa.

Taulell de botiga jueva.

Sota el portal del Carme, en direcció oest, trobem el **carrer del Carme**, que arriba fins a Cal Mas, sota l'antic Hospital de Calaf. El propi portal del Carme té un gran interès, i ens porta per un pas estret fins a uns dels edificis més interessants, Cal Sinoga, de grans dimensions, i amb detalls arquitectònics força interessants, com la balustrada a la part superior. Està envoltada pel carrer del Forn, on segurament hi va haver l'antic forn comunal de la vila. Davant d'aquest, trobem un element singular, un antic taulell de botiga jueu. Al poble de Torà (la Segarra), a uns 10 km de Calaf, es conserva un interessant Call Jueu, on es poden observar diversos edificis amb aquest tipus d'estructura a l'entrada. En direcció oest, ens trobem amb l'edifici que durant força temps, va haver-hi l'antic ajuntament de la vila, una reforma a inicis del segle XX, va donar-li l'estètica actual, però si ens endinsem al soterrani, descobrirem que és un edifici molt més antic a través del seu celler. Davant d'aquest edifici, ja tenim davant l'antic hospital, la torre de la muralla, i el portal. Finalment, i quasi arribant a l'avinguda de la Pau, hi trobem Cal Mas.

La **plaça de les Eres**, és un altre espai d'interès. En ella hi trobem edificis, que ens traslladen segles endarrere, i amb diferents estils arquitectònics, amb carreus ben treballats, o façana modernista, o amb els baixos porxats. Aquesta plaça, a inicis del segle XX, fou l'autèntic rovell de l'ou des del punt de vista social, cultural, i polític de la vila.

Ja dins l'eixample calafi, trobem un altre carrer d'interès, el **Passeig de Santa Calamanda**, o de

Casa Bertran

Sant Joan, com era conegut anteriorment. A mitjans del XIX, calia connectar el centre de la vila amb la nova estació de ferrocarril. D'aquí va sorgir aquest carrer, on podem veure algun dels edificis més interessants de la vila, construïts a cavall del segle XIX i el XX. Amb una cuidada estètica, es caracteritzaven per grans jardins a l'interior. Mostra d'aquest tipus d'arquitectura, trobem Cal Cribillers, Casa Serra, o la Casa Bertran. Del primer

quart del segle XX, i influenciats pel modernisme, podem trobar diferents cases de senzilles dimensions al llarg del carrer.

Patrimoni monumental. Més enllà de la pròpia monumentalitat de la Plaça Gran, a Calaf trobem edificis amb una gran importància per si sols. El **castell**, s'ubica a la part més alta del nucli, i després d'anys de restauració, el 2011 van finalitzar les obres, i es va poder obrir al públic. La visita és del tot recomanable, no solament per conèixer aquest bé patrimonial, sinó per també contemplar les visites del nucli de Calaf. Fou

Castell de Calaf

construït segurament al segle XI, l'estructura actual del castell, és la que es configurà després de totes les reformes i modificacions que va patir en els diferents conflictes que es van succeir al llarg dels anys, fins que finalment fou abandonat després de les guerres carlines del segle XIX. A partir d'aquí començà un greu procés de degradació que acabà l'any 2009 amb la rehabilitació integral del castell per destinar-lo a usos culturals i turístics.

L'antic **Hospital** de Calaf, és un altre edifici interessant. L'interior es troba molt reformat, però l'exterior encara conserva aquella essència original d'arquitectura a cavall entre el segle XVI – XVII. Es troba adossat a la muralla, i al portal de l'Hospital, i a tocar del castell. Actualment és de propietat municipal, i s'utilitza com a centre cívic.

Hospital de Calaf

A prop de l'estació de ferrocarril de Calaf, hi destaquem un altre edifici amb un gran valor patrimonial: El Convent de Sant Francesc. Fou construït durant el segle XVIII en el mateix lloc on hi havia l'antic priorat de Sant Jaume, erigit el 1069. Actualment es troba en un pèssim estat de conservació, i s'està treballant, per què en els pròxims anys es puguin iniciar les tasques per a la

Convent de Sant Francesc

seva recuperació. Cal destacar-hi la portalada barroca que dóna accés a l'església, i el magnífic claustre de planta quadrada a l'interior.

L'**Església de Sant Jaume**, és un dels referents de la vila, i també de l'Alta Segarra. Es tracta d'un edifici d'una única nau de grans dimensions, de 40 m x 12. 5 m i quasi 20 m d'alçada. Té dotze capelles laterals situades entre els contraforts, una de les quals dóna accés a la capella dels Dolors o del Santíssim Sagrament, construcció que en inici era independent i que va ser afegida a l'edifici a finals del segle XVIII. Sota el presbiteri

Església de Sant Jaume

s'hi va construir la cripta de Santa Calamanda, de planta semicircular, a on l'any 1649 s'hi van traslladar les relíquies de la santa des de l'antiga col·legiata de Sant Jaume, situada extramurs. L'edifici recull encara la tradició gòtica, visible especialment a la volta de creueria, però la seva construcció s'insereix dins l'època renaixentista, estil que es fa palès als murs, les pilastres i la cornisa perimetral de la nau. Cal destacar-hi, el seu **campanar**, un dels més alt del país, amb gairebé 57 m d'alçada. Està adossat al costat esquerre dels peus de l'edifici, i per a la seva construcció es va fer servir pedra de la pedrera de Dusfort. Es tracta d'una torre vuitavada (tipus de campanar setcentista més comú) que parteix d'una base quadrada i que esdevé octogonal a mitja alçada.

Fora del nucli urbà, trobem l'**ermita de Sant Sebastià**, que tot i les seves petites dimensions, s'engrandeix situada a dalt del turó on s'ubica. De factura senzilla, de planta rectangular i coberta amb volta de canó. El portal és de mig punt, adovellat, i té un petit campanar d'espada. Fou construïda a finals del segle XVII en agraïment per haver deslliurat el poble d'una epidèmia de pesta, l'any 1651.

Ermita de Sant Sebastià

- **Portals i muralles.** Diferents historiadors assenyalen l'any 1584 com la data en la qual es van reconstruir els portals de la vila i per tant, les muralles. Malgrat que no hi ha dubte que en aquesta data es van produir obres, sobretot en el portal del Vall (el carrer del Carme s'anomenava anteriorment carrer del Vall degut a que en aquest indret hi havia un fossar),

Portal de Xuriguera

sembla que la reconstrucció comença anys abans. Tot això ens fa suposar que no sols es va tractar d'una reconstrucció, sinó que també hi va haver un eixamplament de les muralles per encabir el creixement urbanístic que s'havia produït al llarg de la centúria. D'aquesta manera podem dir que, un cop acabades les obres van quedar a la nostra vila 5 portals. Un era interior, el de l'**hospital**, el qual encara existeix i segurament havia estat porta d'entrada d'una primitiva muralla que només hauria encerclat del carrer Xuriguera fins al castell. Els altres quatre eren els següents: El **portal del Vall**, situat al final del carrer del Carme i que era la porta d'entrada de la banda Oest; el de **Sant Jaume**, situat aproximadament a la casa Giralt, on actualment hi ha l'administració de loteria. Era l'entrada Sud de la població i va desaparèixer l'any 1861; el **Portal Nou**, situat al carrer de Sant Antoni i per tant, l'entrada de la banda Est. S'anomenava d'aquesta manera perquè fins el segle XIX el carrer de Sant Antoni es deia carrer Nou. Probablement la seva ubicació era més o menys davant el carreró que va a les Portelles, ja que en l'Acta de l'Ajuntament de l'any 1884 en la que es va acordar de tirar-lo a terra, s'hi llegeix que darrera del portal hi havia un passatge que podria ésser el carreró esmentat; i hem deixat pel darrer el **portal del Xuriguera**, anomenat també del Cadiraire, l'altre que encara resta dempeus i que era l'entrada Nord de la població.

- **Masies.** Calaf, a causa del seu petit terme municipal, no destaca per un gran nombre de masies, com podríem trobar al terme veí de Calonge de Segarra. Tot i això, algunes de les que podem trobar, presenten una història important, i una arquitectura singular. Segurament, la que

Ferrera

respon amb més força a aquestes característiques, és la de **Ferrera**. Ubicada dalt d'un turó, a quasi 800 metres d'altura, se'ns presenta aquesta antiga casa forta, documentada ja al segle XI. Actualment es troba en ruïnes, però encara és ben visible la seva monumentalitat albirant el territori. No gaire lluny d'aquesta, i a tocar de Castelltort (antiga casa forta ubicada al terme de Calonge de Segarra) es troba la masia de Grifràs, que presenta també una estructura que ens pot recordar a una antiga casa forta, tot i les modificacions posteriors. Altres masies més senzilles, però no exemptes d'elements d'interès, són les de **Cortadelles, la Venta, i l'Indiano Pla**. Finalment, i tot i que es troba actualment integrada dins la trama urbana de Calaf, cal fer menció de la **Torre d'en Caselles**. Es tracta d'un dels edificis més interessants de Calaf, tant per la seva singularitat, com per les seves dimensions. Hi podem destacar els carreus ben treballats i la seva doble galeria formada per sis arcs de mig punt.

Patrimoni industrial.

Calaf té un passat industrial important, i vinculat a diferents àmbits productius: el carbó, la ceràmica, el ciment, tèxtil, alimentari o la maquinària agrícola. La conca minera de Calaf té el seu origen en les necessitats de carbó pel desenvolupament del vapor, que des de principis del segle XIX,

Ca l'Anguera

formava part d'una font d'energia bàsica per a la revolució industrial a tot Europa. A la zona es van arribar a comptabilitzar més de 250 mines, entre subterrànies i a cel obert, que es van obrir en un període de 150 anys (entre 1835 i 1985). La majoria però es van obrir al terme de Calonge de Segarra, encara que foren associades a Calaf. En el terme de Calaf, actualment, totes aquestes mines es troben colgades, i no es poden apreciar, com si passa en el terme veí. Possiblement, que avui en dia passi el tren per Calaf, es deu a aquest motiu, per poder carregar tot aquest carbó. A **Ca l'Anguera**, hi va fer durant molt temps un moll de càrrega, que portava des del carrilet, el carbó de les mines de Calonge, fins a l'estació.

Als inicis de la segona meitat del segle XX, es visqué a la zona, el que s'anomena la febre de l'urani, que l'únic que provoca fou una destrucció del paisatge, amb els grans moviments de terres que es produïren. Actualment, d'indústria vinculada a l'extracció de materials, en trobem dues, una ubicada a la zona de Ferrera, i l'altra entorn de la masia de la Venta.

De fàbriques tèxtils, n'hi havia diverses, essent la més important la Fàbrica Gimferrer, tant des d'un punt de vista de volum, com per l'arquitectura de les seves naus. Actualment aquestes no es conserven.

L' indústria dels materials de construcció i la ceràmica, té molta importància en la zona de Calaf. L'empresa més significativa fou Ceràmiques Calaf, que encara està en

funcionament. Tot i haver modernitzat bastant les seves instal•lacions, encara són ben visibles alguns edificis com els de la carretera Llarga, o la xemeneia. Al terme de Calonge de Segarra, fins fa pocs anys, hi va haver Ceràmiques Sugranyes, que tenia una vinculació molt gran amb Calaf.

Pel que fa al sector alimentari, Ca l'Anguera tingué un paper important, ja hi havia la fàbrica de farines La Calafina. Encara es conserva l'edifici just darrere de Ca l'Anguera.

Edificis vora la carretera Llarga

Arquitectura de l'aigua. Calaf es troba en una zona de secà, sense cap curs fluvial que el travessi. Des d'antic, la manca d'aigua ha estat un dels problemes principals de la vila. Trobem diferents construccions que ens recorden aquesta necessitat per obtenir aigua, i per la seva bona gestió al llarg del temps. Són moltes les cases que disposen de pous, com la casa Cortadelles, Bertran, o Cribillers, entre altres. Trobem també nombrosos rentadors, que en alguns casos també es convertien en basses per acumular aigua. El més espectacular segurament és el **rentador públic**, que trobem més enllà del Convent de Sant

El Rentador

Francesc. Altres cases com la Torre d'en Caselles, o Girifràs, també disposen d'aquesta infraestructura. De fonts, solament hem pogut trobar-n'hi una, i força monumental, la coneguda com **Font de Sant Jaume**, que es troba a l'entorn del rentador. En aquest mateix punt, hi trobem un **molí de vent**, que servia per a l'extracció d'aigua de la Font de Sant Jaume. Sobre el castell, s'hi localitza un altre molí de vent. Dins del nucli urbà, no s'ha localitzat cap font d'interès.

Jaciments arqueològics. Aquesta categoria inclou principalment tots els béns de la Carta Arqueològica i algunes masies que degut al seu estat de conservació quasi en ruïnes s'han inclòs en aquest apartat. La majoria d'aquests jaciments no entren el concepte clàssic que entenem com a tal, amb estructures visibles, sinó són àrees on majoritàriament s'hi ha trobat materials en superfície. Es troben situades sobretot en camps de conreu ubicats pel municipi o en l'entorn de carreteres.

A l'entorn de la Pallissa del Lluc, trobem uns dels jaciments.

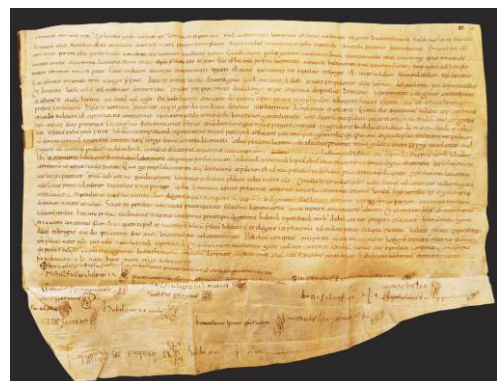
Altres elements inclosos com a jaciment, els trobem en edificis avui en dia recuperats, com poden ser el Castell de Calaf, o l'antic Hospital, o en altres en camí de fer-ho com el Convent de Sant Francesc.

Patrimoni moble. Fruit de les trobades internacionals d'escultors que es van realitzar als anys 90 del segle XX, els carrers de Calaf, estan plens d'escultures. Algunes d'aquestes s'han hagut de retirar degut al seu mal estat de conservació. Són consultables a través de la web de l'Ajuntament de Calaf. Altres elements d'aquesta categoria corresponen a elements com els gegants o el bestiari.

Escultura "Twister chair" ubicada al carrer Sant Pere

Patrimoni documental. Està format per fons documentals i fons d'imatges. Els fons documentals els trobem representats per la documentació que es conserva a l'Arxiu Municipal de Calaf. Cal fer esment, que aquest arxiu és gestionat per una arxivera municipal. La documentació municipal dipositada a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia, es pràcticament testimonial, estan pràcticament en la seva totalitat, a l'arxiu municipal. Quelcom similar passar amb la documentació de l'Arxiu Parroquial, que es troba a la Parròquia de Calaf, restant poca d'aquesta a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

Document del Mil·lenari.

Per últim, voldríem comentar, que s'han detectat alguns fons documentals en algunes cases, però que no s'han pogut investigar.

A l'arxiu municipal, hi trobem un fons d'imatges del municipi.

Patrimoni immaterial. Està constituït principalment per les festes majors del municipi, l'aplec que es celebra a Sant Sebastià, i alguns balls tradicionals com la Metradora, dels Gemecs, o l'Esgarrapada. Alguns d'aquests balls, s'han recuperat després de molt temps sense realitzar-se. Trobem també un dels elements més interessants del patrimoni immaterial de Calaf, però també del país, amb els Pastorets de Calaf, que tenen quasi 100 anys de vida, i és un dels més vistos, i coneguts.

Finalment, entorn del conegut Mercat de Calaf, hi trobes dites, llegendes, auques, que ens traslladen al passat gloriós d'aquest.

Aplec de Sant Sebastià

Patrimoni natural. Pel que fa amb patrimoni natural, Calaf, no hi destaca. En tractar-se d'un municipi amb poca extensió, sense cap curs fluvial, amb un nucli urbà i industrial important, grans camps de conreu, i zones d'activitats extractives, i on cal sumar-hi que dins del nucli urbà hi ha poques zones verdes amb espècimens botànics interessants, fan que aquest sigui un dels punts més fluixos del municipi.

Cedre del Líban. Masia Cortadelles

2.13. Personatges il·lustres.

Laureà Figuerola i Ballester (Calaf, 1816 – Madrid, 1903)⁸

Laureà Figuerola i Ballester fou economista i polític, personatge clau per entendre la modernització de l'economia, la política i la cultura espanyola de la segona meitat del segle XIX. Va ser *l'inventor* de la pesseta. Però la seva obra va ser molt més àmplia. Al seu impuls es deuen reformes tan importants com la introducció del sistema mètric decimal; la reforma aranzelària de 1868, que porta el seu nom, i que va fer de Catalunya la “fàbrica d'Espanya”; la desaparició de les duanes interiors; la supressió de l'anomenat dret diferencial de bandera en la navegació comercial; la supressió de la “contribució sobre la pobresa”, com era anomenada la imposició sobre els productes de consum; o l'intent, finalment fracassat, d'introduir el primer impost sobre la renda. Tanmateix, la seva influència no es va limitar a la política i a l'economia, sinó que es va estendre a altres camps en els quals va participar activament creant grups, institucions i corrents d'opinió que van marcar la vida intel·lectual i cultural espanyola de la segona meitat del segle XIX.

Alexandre de Riquer i Ynglada (Calaf, 1856 – Palma, 1920)⁹

Dibuixant, pintor i poeta, fou una de les figures més importants del modernisme a Catalunya. És recordat per haver ressuscitat el gravat a l'aiguafort i sobretot per introduir l'art dels ex-libris a Catalunya (vinyetes que serveixen per identificar el nom del propietari de la biblioteca a la qual pertany un llibre i que es col·loca a la part interior de la tapa de davant del volum. Altres realitzacions que va dur a terme van ser ésser la fundació d'una fàbrica de mobles i el dibuix de diferents projectes per a plats, rajoles, gerros, llums i esmaltats.

L'any 1903 va publicar un recull dels seus ex-libris, que li donà fama mundial. També va destacar per les seves creacions poètiques i per la integració en el moviment modernista, del qual en va ésser un dels artistes catalans més destacats.

⁸ Informació estreta de: COSTAS, A. (2001). Laureà Figuerola: polític, economista i reformador fill de Calaf, “inventor” de la pesseta. *Revista d'Igualada*, 9, p. 7.

⁹ Informació estreta de: MAS PARÉS, J. (s.f.). *Història de Calaf*. Calaf: Ajuntament de Calaf, p. 62.

Pere Jorba i Gassó (Calaf, 1849 – Manresa, 1927)

Pere Jorba fou un important industrial i comerciant. Primer treballà de teixidor a Manresa, i el 1877 instal·là la primera fàbrica a Sant Vicenç de Castellet; després les de les colònies Jorba (1882) i Bellveí (1895) –totes dues al terme de Calders- entre d'altres. Pocs anys després construï, a més, una central elèctrica a prop de la colònia Jorba. El 1904 obrí uns grans magatzems a Manresa, i el 1911 els cèlebres magatzems Jorba, a Barcelona, amb el seu fill Joan Jorba i Rius. L'èxit de l'empresa va fer que aquest local s'estengués per altres edificis del Carrer de Sant Domènec i de Sant Ramon del Call. Fins i tot, el 1919 creà una sucursal a Brussel·les. L'any 1926 el magatzem barceloní es traslladà al Portal de l'Àngel, amb la construcció d'un nou edifici dissenyat per Arnald Calvet i Peyronill amb una estètica classicista i lligada a l'arquitectura francesa del moment. El grup Galerías Preciados SA. Adquirí els magatzems l'any 1963.

Celdoni Fonoll i Casanoves (Calaf, 1944)¹⁰

Celdoni Fonoll és cantant, recitador, poeta i músic.

Però, per sobre de tot, ha estat i és difusor de la poesia als Països Catalans. Ha fet recitals arreu tot Catalunya, ha publicat un bon nombre de discs i llibres i ha estat guardonat amb nombrosos premis. Dels discs cal destacar *Recital 1000* (1984), *Mercat de Calaf* (1991), *Aigua secreta* (1992), *Cançons de l'amor que tinc* (1997) i,

sobretot, el doble CD *Antologia* (PICAP, 2008). Entre els llibres destaquen les antologies *La poesia al carrer* (1977), *La poesia a l'escola* (1977-1987, deu edicions amb 175.000 exemplars), *Nou segles de poesia als Països Catalans* (1986) i *Versos diversos d'El matí de Catalunya Ràdio* (1996). Ha publicat llibres de versos humorístics, satírics, eròtics, amorosos, patriòtics, com ara *Tremplant t'empaito* (1993), *Tocat d'amor* (1997), *Versos dispersos* (2001), *Quin món de mones!* (2006, amb Lloïl Bertran), *69 [Antologia eròtica]* (2011) i *Versos, versets i versots [Humor, sàtira, erotisme, amor, natura, país, vida]* (2014). L'any 2000 inicià la publicació de la seva poesia naturalística, els dotze volums de la qual constitueixen una obra absolutament insòlita, extensa i única.

¹⁰ Informació estreta de la pàgina web personal de Celdoni Fonoll (www.celdonifonoll.cat – Consultat el 25 de gener de 2016)

Joan Llopart i Treserres (Calaf, 1859 – Barcelona, 1937)

Dibuixant i aquarel·lista. Cursà estudis superiors a la Llotja barcelonina. Col·laborà principalment en el setmanari humorístic *La Tomasa* i a partir de 1901, col·laborà també com a ninotaire en els dos grans setmanaris satírics barcelonins: *La Campana de Gràcia* i *l'Esquella de la Torratxa*. Formà part de la junta del Centre d'Aquarel·listes de Barcelona i col·laborà com a escriptor en el seu butlletí. A més del dibuix a la ploma tacat, practicà l'aquarel·la i l'oli. Fou professor durant 25 anys de professor a l'Escola municipal d'Arts i Oficis del Poble Nou.

Altres personatges il·lustres vinculats a Calaf:

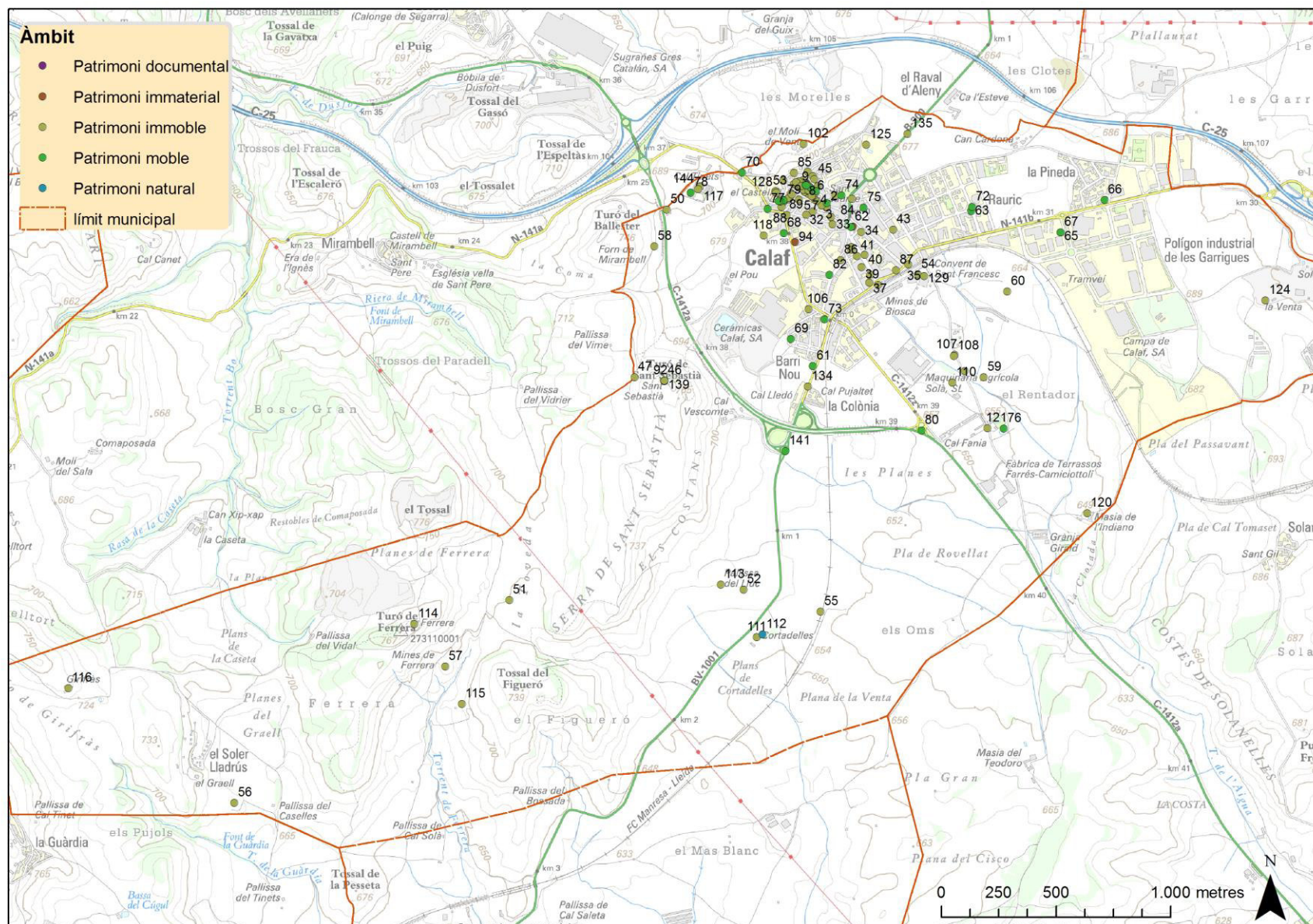
- **Apel·les Mestres (Barcelona, 1854-1936)**. Artista polifacètic dedicat al dibuix, la poesia, la música, la il·lustració gràfica i la traducció. Fou també autor de teatre i col·leccionista. Va escriure una rondalla que reflexa alguns dels trets característics de la vila i que va donar lloc a la coneguda dita que s'utilitza per definir una situació de molt rebombori que no permet que la gent s'entengui: "Això sembla el mercat de Calaf"
- **Mn. Pius Forn (Prats de Rei, 1880 – Calaf, 1966)**. Fou ordenat capellà l'any 1905 i des de 1907 fins la seva mort, va exercir el seu ministeri a Calaf. Sobresortí també com a músic, compositor i poeta.
- **Antoni Martí i Morera (Albió, Llorac, 1900 – Calaf, 1972)**. Va ésser durant prop de 50 anys el veterinari de la vila. Fou considerat un dels veterinaris de Catalunya amb més coneixements sobre els èquids. A banda de la seva activitat professional, Antoni Martí va ser president d'algunes de les associacions calafines més importants, com ara la Unió Calafina o l'Acció Catòlica.
- **Isidre Vilaró i Codina (Santa Maria de Viver de Segarra, 1872 – Calaf, 1930)**. Fou escriptor, mestre i advocat. El 1905 s'instal·là a Calaf, on exercí d'avocat

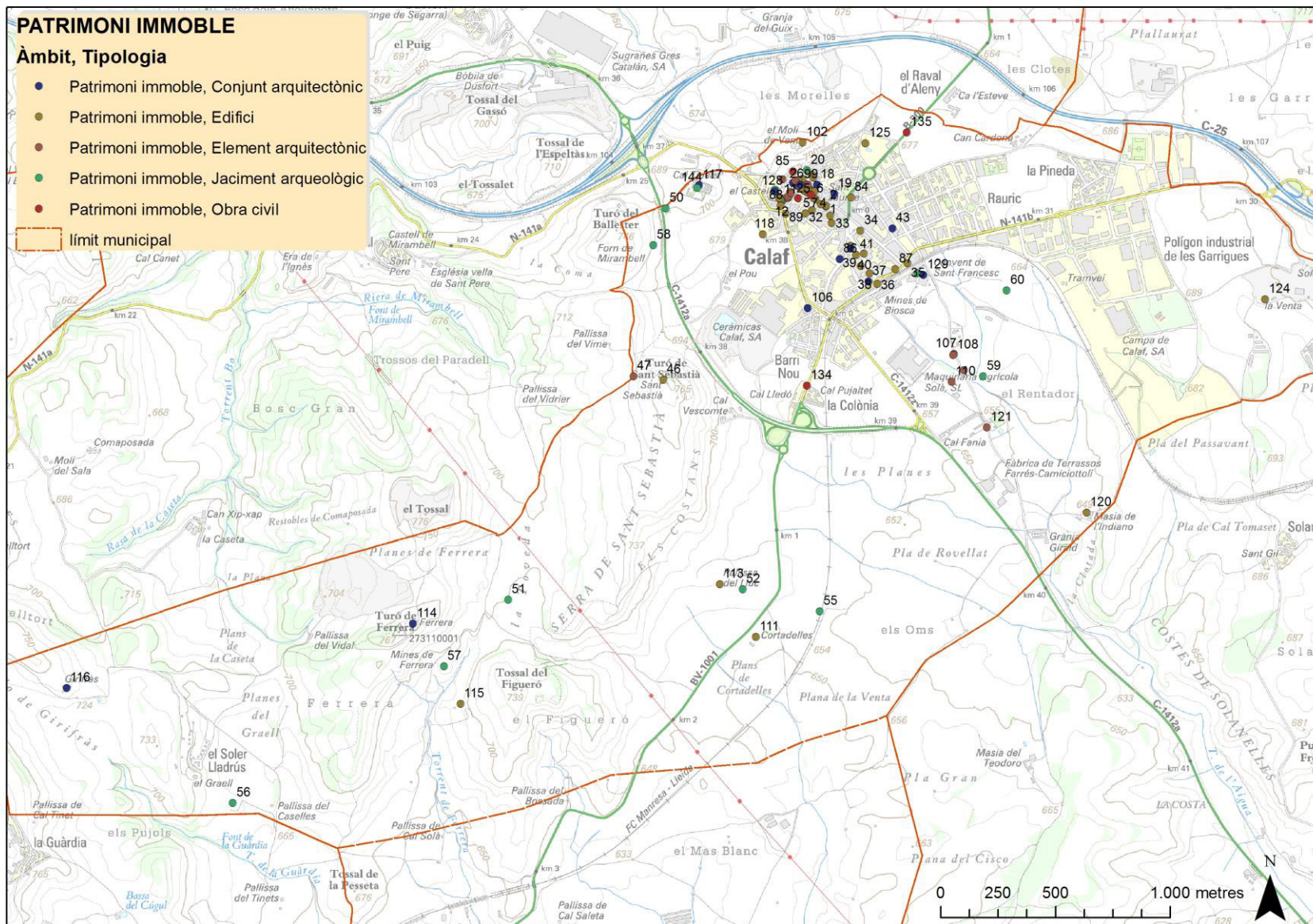
3. Bibliografia

- ABADAL I DE VINYALS, R. (2003). *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època. Edició de Francesc Vilanova Vila-Abadal*. Pamplona: Urgoiti.
- ADROER, M. (1994). *Adequació de l'antic Hospital per equipaments públics. Ordenació de l'entorn i accés al castell*.
- AMADES, J. (1982-1983) *Costumari Català : el curs de l'any*. Barcelona : Salvat : Edicions 62.
- AMADES, J.; PUJOL, F. (1936). *Diccionari de la dansa, els entremesos i dels instruments de música i sonadors*. Col·lecció Cançoner Popular de Catalunya, vol. 1. Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda. Romaguera.
- AA.VV. (1992). *Catalunya Romànica. Vol. XIX. L'Anoia*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- BENET I CLARÀ, A., GARÍ I ABELAIRA, M. (1991). "Calaf". A: *Anoia*. Col·lecció Història de les comarques de Catalunya. Manresa: Edicions Selectes Parcir
- BISBAL, M. A.; MIRET, M. T.; MONCUNILL, C. (2001). *Els goigs a la comarca de l'Anoia*. Barcelona : Fundació Salvador Vives i Casajuana.
- BOFARULL, M. (2002). *Orígens dels noms geogràfics de Catalunya: pobles, rius i muntanyes*. Valls: Cossetània Edicions.
- COROMINAS, J. (1995). *Onomasticon Cataloniae : Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes : Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona "La Caixa", vol. III, p. 181-182.
- *El Llibre d'orgue de Calaf de Jaume Carrer (1831-1901)* (2014). Barcelona : Dinsic : Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Direcció General de Cultura Popular i Tradicional
- FONT, J.M. (1969) *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. Madrid: Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- GARGANTÉ, M. (2006). *Arquitectura religiosa del segle XVIII a La Segarra i l'Urgell : condicionants, artífexs i pràctica constructiva*. Barcelona: Fundació Noguera.
- GARÍ, M. (1992). Els Arxius parroquials de Calaf i rodalies. Dovella. Revista Cultural de la Catalunya Central, 42, p. 22-28.
- Gaset, A. (2005). *Informe d'intervenció de restauració del portal de Xuriguera*.
- GIRALT, F. (2003). *Sondeigs arqueològics al castell de Calaf*. Núm. Mem. 4480

- INVENTARI DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC DE CATALUNYA. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- INVENTARI DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC DE CATALUNYA: CALAF. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- INVENTARI DEL PATRIMONI FESTIU DE CATALUNYA.
- *L'Alta Segarra en la història : Recull d'articles amb motiu del mil·lenari de Calaf* (2015). Calaf: Associació del Mil·lenari de Calaf.
- *L'Altiplà de Calaf* : Butlletí Municipal d'Informació.
- MARTÍ, J.M., MARTÍ, J. (1997). *Una Vocació de servei : Antoni Martí i Morera : veterinari de Calaf de 1924 a 1970*. Barcelona: s.n.
- MAS PARÉS, J. (s.f.). *Història de Calaf*. Calaf: Ajuntament de Calaf
- MESTRES, A.; SELVAS, L. (2014). *Cuplets de "Pastorets de Calaf" : Crònica popular local i de país. Recull de 90 anys de tradició*. S.l. : Fundació Privada Casal de Calaf : Els Pastorets de Calaf.
- PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA DE CALAF. TEXT REFÓS. Aprovat el 20 d'octubre de 2005.
- *Revista d'Igualada*. Editada per l'Associació Revista d'Igualada.
- SARGATAL, R. (1996). *Diccionari dels sants : amb especial referència als sants i les santes que viuen i treballen a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- SOLÀ, J. M. (2008). *Històries de Calaf : visions, tradicions i personatges*. Barcelona: Edicions de l'Albí.
- SOLÉ I BARJAU, Queralt (2009): "Les fosses comunes de la Guerra Civil a l'Anoia", a *Revista d'Igualada* núm. 31. Igualada.
- SOLSONA, E. (2010). *Proyecto ejecutivo de la restauración del castillo de Calaf*.
- TORNER, J.; MAS, J. (1999). *Calaf : Història en imatges. 1939-1975*. Manresa : Angle : Centre d'Estudis del Bages.
- *Trobada internacional d'escultors : 1993-1996* (1999). Calaf : Ajuntament de Calaf.
- TURULL, A. (1991). *Els topònims de la Segarra : Nuclis de poblament : Diccionari geogràfic i etimològic*. Cervera: Centre Municipal de Cultura, p. 77-78.
- VALLS, V., PRATS, M. *Proposta de conservació-restauració del Portal de Xuriguera de Calaf*.

Annex Cartogràfic

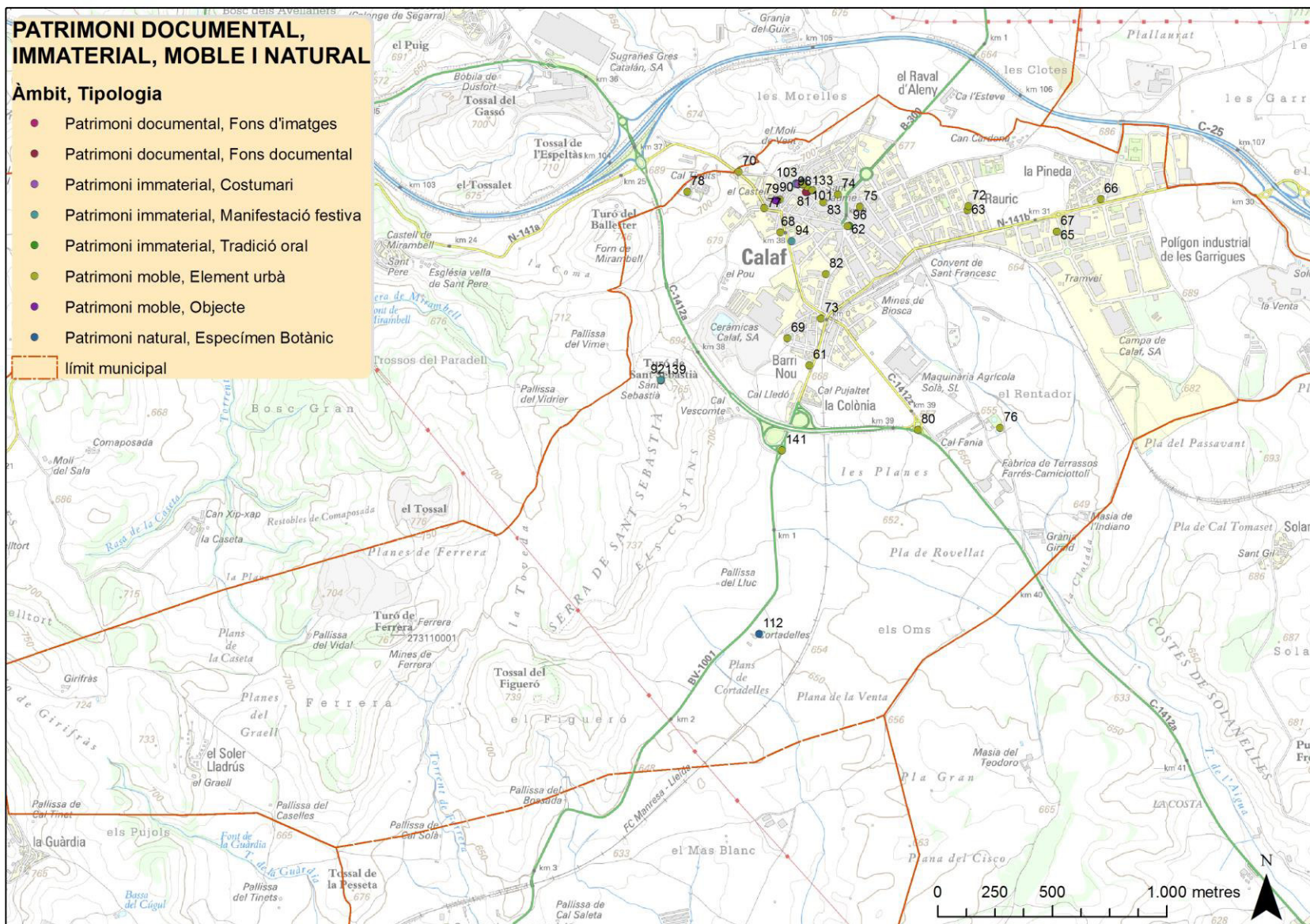
Mapa del
municipi de
Calaf.
Patrimoni
immoble.

PATRIMONI DOCUMENTAL, IMMATERIAL, MOBLE I NATURAL

Àmbit, Tipologia

- Patrimoni documental, Fons d'imatges
- Patrimoni documental, Fons documental
- Patrimoni immaterial, Costumari
- Patrimoni immaterial, Manifestació festiva
- Patrimoni immaterial, Tradició oral
- Patrimoni moble, Element urbà
- Patrimoni moble, Objecte
- Patrimoni natural, Especímen Botànic

límit municipal

Mapa del
municipi de
Calaf.
Patrimoni
immaterial,
documental,
natural i
moble

**Diputació
Barcelona**

Comte d'Urgell, 187
Edifici del Relotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonio@diba.cat
www.diba.cat/opc